

Wybrane aspekty przeciwdziałania przemocy domowej

podinsp. dr Michał Zielonka
asp. Anna Wilczyńska
asp. Bartłomiej Zaręba
Zakład Prewencji i Ruchu Drogowego

Wybrane aspekty przeciwdziałania przemocy domowej

Katowice 2024

Nadzór merytoryczny:
nadkom. Michał Stępień

Redakcja, korekta, skład:
Paweł Mięsiak

© Szkoła Policji w Katowicach, Katowice 2024, pewne prawa zastrzeżone.

Niniejsza publikacja w całości stanowi materiał dydaktyczny Szkoły Policji w Katowicach.
Publikacja dostępna jest na licencji:
Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach (CC-BY-NC-SA) 4.0 Polska.

Postanowienia licencji są dostępne pod adresem:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Spis treści

Wstęp	4
1. Przemoc – próba analizy zjawiska	6
Rodzaje i formy przemocy domowej	11
2. Psychologiczne aspekty przemocy domowej	14
2.1. Psychologiczne mechanizmy zachowania osób doznających przemocy domowej – portret psychologiczny	15
2.2. Cykl przemocy	16
2.3. Mechanizmy przemocy	18
2.4. Specyfika zachowań osoby stosującej przemoc domową w kontakcie z policjantem	24
2.5. Zasady komunikacji z osobami doznającymi przemocy domowej	28
2.6. Szczegółowe zasady komunikacji policjanta z osobą doznającą przemocy	29
3. Procedura „Niebieskie Karty”	32
4. Uprawnienia Policji w zakresie realizacji środków izolacji prawnej wobec osób stosujących przemoc domową	43
4.1. Zatrzymanie procesowe	45
4.2. Zatrzymanie prewencyjne	46
Zakończenie	60
Bibliografia	61

„Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.”¹

„Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.”²

„Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowaniu kar cielesnych.”³

„Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.”⁴

Publikacja porusza niezwykle ważną i bardzo złożoną tematykę jaką jest przemoc domowa, która stanowi jeden z poważniejszych problemów społecznych. Przeciwdziałanie temu zjawisku powinno zajmować priorytetowe miejsce wśród zadań organów państwa. Policja została zobowiązana do podejmowania działań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej. Do niedawna twierdzono, że wskazane zjawisko występuje rzadko i wyłącznie w rodzinach dysfunkcyjnych, patologicznych. Agresja występująca pomiędzy członkami rodziny lub osobami wspólnie zamieszkującymi, postrzegana była jako naturalny składnik codziennego życia. Powyższe może wynikać między innymi z uwagi na wykluczenie z życia podstawowych wartości moralnych oraz religijnych. Nieustanna pogoń za pozornym sukcesem służącym zdobywaniu dóbr materialnych skutkuje pominięciem oraz zatraceniem podstawowych, fundamentalnych wartości ludzkich, a stosowanie przemocy staje się sposobem na rozładowanie napięcia emocjonalnego.

Przeciwdziałanie przemocy domowej to trudne zadanie dla wielu obszarów działalności państwa. Godność oraz wolność osoby jest nienaruszalna, a zapewnienie ochrony tym wartością należy do obowiązków organów państwowych.

Niniejsza publikacja składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy zawiera zagadnienia dotyczące przemocy domowej w szczególności pojęcia związane z tym zjawiskiem, formy oraz rodzaje przemocy domowej.

Drugi rozdział porusza tematykę mechanizmów psychologicznych występujących u osób doznających przemocy. Ponadto zostały zaprezentowane wskazówki dotyczące

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 31.

² Tamże, art. 38.

³ Tamże, art. 40.

⁴ Tamże, art. 47.

sposobu komunikowania się z osobami doznającymi przemocy oraz typowe zachowania osób stosujących przemoc domową.

W trzecim rozdziale zawarte są treści związane z procedurą „Niebieskie Karty”. Szczegółowo została opisana geneza oraz cele procedury. Ponadto przedstawione zostały pojęcia oraz zagadnienia związane z prowadzeniem procedury. Zaprezentowana została, struktura oraz etapy realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

W czwartym opisane są uprawnienia Policji w zakresie realizacji środków izolacji prawnej wobec osób stosujących przemoc domową.

Całość wydawnictwa może stanowić uzupełnienie treści merytorycznych podawanych podczas realizacji zajęć dydaktycznych obejmujących te zakresy tematyczne.

Rozdział 1.

Przemoc – próba analizy zjawiska

W dniu 22 czerwca 2023 roku weszła w życie nowelizacja przepisów dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej – pojęcie przemocy w rodzinie zastąpiono przemocą domową. Zmiany zostały wprowadzone ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 535). Celem takiego działania było szersze spojrzenie na problematykę przemocy w różnego rodzaju relacjach i związkach intymnych, a nie tylko w rodzinie *sensu stricto*⁵. Zwraca uwagę na właściwe definiowanie przemocy domowej ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konwencji stambulskiej, która określa przemoc domową „jako wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania czy też nie”⁶. Nowością w przepisach prawnych jest wprowadzenie dodatkowych dwóch form przemocy: przemocy ekonomicznej oraz cyberprzemocy. Poszerzono także podmiotowe zastosowanie ustawy o byłego małżonka, byłego partnera lub inną osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania⁷.

Przemoc domowa to smutna rzeczywistość, która niestety dotyka wiele osób na całym świecie. Jest to problem społeczny o ogromnym znaczeniu, który wymaga głębszej analizy i zrozumienia. Jest to specyficzna forma agresji, która dotyka w głównej mierze bliskie sobie osoby i godzi w najbardziej podstawowe poczucie bezpieczeństwa. Problematyka agresji i przemocy ma charakter interdyscyplinarnego zainteresowania wielu badaczy: etologów, neurologów, psychologów, pedagogów, socjologów, reprezentantów nauk prawnych. Niekiedy możemy spotkać się z praktyką

⁵ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/przeciwdzialanie-przemocy-domowej-nowelizacja-weszla-w-zycie> [dostęp: 18.03.2024 r.].

⁶ Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Konwencja%20Stambulska%20-%20tekst.pdf> [dostęp: 03.03.2024 r.].

⁷ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/przeciwdzialanie-przemocy-domowej-nowelizacja-weszla-w-zycie> [dostęp: 18.03.2024 r.].

stosowania pojęć agresji i przemocy jako równoznacznych, częściej jednak autorzy posługują się tymi pojęciami w nieco odmiennych kontekstach.

Stosowanie terminu agresja najczęściej implikuje biologiczną naturę (mechanizmy) zachowań agresywnych wspólną człowiekowi i zwierzętom. Gdy natomiast pojawia się określenie przemoc, mamy najczęściej do czynienia z wyrażonym – bezpośrednio lub pośrednio – odniesieniem do sfery wartości i norm postępowania, akceptowanych lub nieakceptowanych przez daną kulturę i/lub jednostkę⁸. Jak zatem zdefiniować przemoc?

Termin „przemoc” potocznie najczęściej zastępowany jest takimi pojęciami jak brutalność, okrucieństwo, przestępczość⁹. Zjawisko przemocy jest trudne do zdefiniowania, ponieważ nie wynika ono z pojęć naukowych, lecz jest wytyczną zmian jakie zachodzą w danym miejscu, czasie i okolicznościach, pomiędzy różnymi jednostkami społecznymi. Przy próbie zdefiniowania pojęcia przemocy, najczęściej bierze się pod uwagę trzy podstawowe kryteria: rodzaj zachowania sprawcy, intencje działania sprawcy i skutki przemocy.

Definicja zjawiska społecznego jakim jest przemoc nie jest jednoznaczna, jest ono bowiem różnie definiowane i interpretowane. W opinii R. Gellesa i M.A. Strausa trudności te wynikają stąd, iż „przemoc nie jest pojęciem klinicznym, nie jest także pojęciem naukowym, lecz politycznym, dlatego też rozumienie tegoż zjawiska będzie ulegać zmianom wraz ze zmianą sytuacji społecznej.”¹⁰ W ogólnym sensie przemoc może być rozumiana jako wszelkie działania lub zachowania, które powodują szkodę, cierpienie lub upokorzenie innej osoby. Może przybierać formę fizyczną, psychiczną, werbalną, seksualną czy ekonomiczną. Słownik Języka Polskiego definiuje przemoc jako „fizyczną przewagę wykorzystywaną do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś; narzuconą bezprawnie władzę, panowanie”¹¹.

Światowa Organizacja Zdrowia definiuje przemoc jako „celowe użycie siły fizycznej lub władzy, sformułowane jako groźba lub rzeczywistość użyte, skierowane przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które prowadzi do wysokiego prawdopodobieństwa spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia”¹². W powyższej definicji zwraca uwagę fakt, że przemocą jest już sama groźba, co poszerza zakres ujmowania tegoż pojęcia o potencjalne wystąpienie tego

⁸ B. Hołyst, *Kryminologia*, s. 510.

⁹ Ks. J. Młyński, *Przemoc w rodzinie – skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych*, „*Studia Socialia Cracoviensia*” 4 (2012), nr 2 (7), s. 143.

¹⁰ I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, s. 14.

¹¹ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/przemoc.html> [dostęp 22.04.2024 r.].

¹² <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615> [dostęp: 03.03.2024 r.].

typu działań. W podobny sposób jest ona ujmowana w kryminologii, gdzie również sama groźba stanowi element/formę przemocy. „Przemoc to nazwa określonej relacji zachodzącej między jednym człowiekiem a drugim, między grupą ludzi lub zespołem ludzkim a jednostką, bądź między jednym zespołem a drugim. Stosowanie przemocy oznacza – ujmując to ściśle – stosowanie lub groźbę zastosowania przeważającej siły, siły różnego rodzaju i o różnym stopniu.”¹³

Szerokie rozumienie tego pojęcia może potwierdzać fakt, że niejednokrotnie stanowi on synonim innych określeń dotyczących szeroko rozumianej tyranii: „Termin przemoc (ang. *violence*, fr. *violence*, niem. *Gewalt*) potocznie najczęściej zastępowany jest takimi pojęciami jak brutalność, okrucieństwo, przestępczość, agresja”¹⁴. Jest to termin często mylony z pojęciem agresja. Przemocy nie należy utożsamiać z agresją, gdzie działanie najczęściej jest świadome i zamierzone. Ma na celu wyrządzenie komuś szkody fizycznej, psychicznej lub materialnej. Podstawową różnicą pomiędzy przemocą a agresją, jest przewaga sił jednej strony. W przemocy zawsze występuje ona po stronie sprawcy, zaś w przypadku agresji jest zrównoważona.

Z przemocą mamy do czynienia, gdy wystąpią następujące warunki:

- jest to intencjonalne działanie lub niepodjęcie wymaganych czynności,
- występuje wyraźna nierównowaga między stronami,
- działanie jednej osoby lub jego zaniechanie skutkuje naruszeniem praw i dóbr osobistych drugiej,
- efektem stosowanej przemocy są doznawane przez ofiarę cierpienia, szkody fizyczne i psychiczne¹⁵.

Irena Pospiszyl definiuje przemoc najczęściej jako „wszelkie zachowania brutalne, naruszające wolność osobową jednostki, nieliczenie się z jej dobrem”¹⁶. Przemoc służy realizacji celów jednostki, która ją stosuje oraz jest działaniem możliwym tylko wtedy, kiedy istnieje nierównowaga sił. Przemoc jest różna w zależności od intencjonalności, rodzaju zachowania i skutku, jaki ze sobą niesie. Przemoc domowa może przejawiać się w postaci poniżania, zastraszania, kontrolowania czy ograniczania wolności jednostki. Jest to zjawisko wielowymiarowe i często trudne do wykrycia ze względu na jego ukrytą naturę. Osoby będące ofiarami przemocy domowej mogą cierpieć zarówno psychicznie, jak i fizycznie. Emocjonalne oraz traumatyczne skutki dla ofiar nie mogą być bagatelizowane. W literaturze psychologicznej i socjologicznej termin przemocy domowej określany jest mianem *domestic violence*. Anna

¹³ B. Hołyst, *Kryminologia*, s. 510.

¹⁴ Ks. J. Młyński, *Przemoc w rodzinie...*, s. 143.

¹⁵ <https://www.centrumdobrejterapii.pl/aktualnosci/rodzaje-przemocy/> [dostęp: 03.03.2024 r.].

¹⁶ I. Pospiszyl, *Razem przeciw przemocy*, s. 16.

Lipowska-Teutsch interpretuje przemoc jako „wszelkie odmiany złego traktowania tych członków rodziny, którzy nie są w stanie skutecznie się bronić”¹⁷.

Szczególną formą przemocy jest przemoc domowa, czyli zjawisko, które dotyka milionów ludzi na całym świecie, niezależnie od wieku, płci czy statusu społecznego. Jest to problem społeczny o wielu wymiarach, który negatywnie wpływa na ofiary oraz społeczeństwo jako całość.

Przemoc domowa jest przedmiotem zainteresowania wielu nauk. W socjologii przemoc domowa jest rozpatrywana z perspektywy relacji społecznych i struktury społecznej. Istnieje wiele teorii, które analizują genezę oraz mechanizmy funkcjonowania przemocy domowej. Socjologowie przyglądają się m.in. nierównościom społecznym, patriarchalnym normom czy problemom komunikacyjnym jako potencjalnym czynnikom prowadzącym do aktów przemocy. Badania socjologiczne skupiają się także na dynamice stosunków między członkami rodziny oraz wpływie czynników kulturowych na występowanie przemocy domowej. Ważne jest również zrozumienie kontekstu społecznego, który może sprzyjać lub ograniczać występowanie tego rodzaju zachowań. Socjologia pozwala nam spojrzeć na przemoc domową nie tylko przez pryzmat jednostki, ale także poprzez pryzmat struktur społecznych i norm obowiązujących w danej grupie czy społeczeństwie. Daje nam to szansę lepszego zrozumienia głębszych powodów i konsekwencji tego trudnego problemu społecznego.

Z kolei przemoc domowa w psychologii jest szeroko badanym zjawiskiem, które ma głęboki wpływ na psychikę osób jej doznających. Specjaliści zajmujący się tą problematyką skupiają się nie tylko na skutkach krzywdzenia fizycznego czy psychicznego, ale także na mechanizmach leżących u podstaw zachowań agresywnych. Psycholodzy analizują różne czynniki sprzyjające występowaniu przemocy domowej, takie jak wzorce wychowawcze, traumy dzieciństwa czy zaburzenia osobowości sprawców. W kontekście psychologicznym ważnym zagadnieniem jest też cykl przemocy domowej, czyli powtarzalność agresji w relacji między partnerami lub innymi członkami rodziny. Psycholodzy starają się zrozumieć ten proces i opracować skuteczne interwencje mające na celu przerwanie tego negatywnego cyklu. Badania prowadzone przez psychologów pomagają lepiej zrozumieć dynamikę przemocy domowej oraz dostosować strategie interwencyjne do indywidualnych potrzeb osób doznających przemocy i osób stosujących przemoc. Dzięki temu możliwe staje się zapobieganie kolejnym przypadkom krzywdzenia i zapewnienie wsparcia dla osób dotkniętych tym problemem. Psychologiczne aspekty przemocy domowej zostaną szerzej opisane w następnym rozdziale.

¹⁷ A. Lipowska-Teutsch, *Rodzina a przemoc*, s. 128.

Pedagogika jako nauka zajmująca się procesami uczenia się, rozwoju osobowości oraz funkcjonowaniem jednostki w społeczeństwie ma istotną rolę w rozpoznawaniu, profilaktyce i interwencji w przypadkach przemocy domowej. Jest to dziedzina, która może wносить istotny wkład w budowanie świadomości społecznej, edukację na temat zdrowych relacji oraz wspieranie osób doznających przemocy. W szczególności zwraca uwagę na kwestię stosowania przemocy i jej wpływu na proces socjalizacji oraz rozwój dzieci i młodzieży w środowisku domowym. Zdaniem Ewy Jarosz przemoc domowa w relacji rodzic/opiekun – dziecko polega na „zachowaniach, jak i powstrzymywaniu się od pewnych zachowań, przez rodziców lub opiekunów, zachowaniach niezgodnych z istniejącymi standardami i normami postępowania z dzieckiem (w tym sprzecznych z uznawanymi normami moralnymi, lub uznawanymi za niestosowne); zachowaniach, które powodują fizyczne i psychiczne szkody rozwojowe lub stanowią zagrożenie rozwoju, oraz nieprzypadkowości zachowań”¹⁸. Jednym z głównych obszarów interwencji pedagogicznej w kontekście przemocy domowej jest edukacja. Poprzez edukację można rozwijać świadomość społeczną na temat przemocy, promować pozytywne wzorce zachowań oraz budować umiejętności interpersonalne, które mogą pomóc w prewencji przemocy. W szkołach, placówkach edukacyjnych i ośrodkach kultury można organizować warsztaty, szkolenia oraz kampanie edukacyjne, które podnoszą świadomość na temat przemocy i jej konsekwencji.

Przemoc domowa w kryminologii jest badana pod kątem przestępczości domowej i sposobów zapobiegania oraz reagowania na przypadki przemocy. Bardzo istotne jest również monitorowanie statystyk dotyczących przemocy domowej, aby lepiej zrozumieć problem i opracować skuteczne strategie zwalczania tego zjawiska.

W polskim prawodawstwie przemoc domowa (wcześniej w rodzinie) jest ujęta w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, której art. 2 ust. 1 pkt 1. definiuje przemoc domową jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,

¹⁸ E. Jarosz, *Dom, który krzywdzi*, s. 59.

- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej¹⁹.

Rodzaje i formy przemocy domowej

W literaturze spotkać można różne klasyfikacje przemocy. Najczęściej wyróżnia się przemoc: fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną oraz polegającą na zaniedbaniu.

- **Przemoc fizyczna** – naruszenie nietykalności fizycznej obejmujące celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu bądź groźbę uszkodzenia ciała. Są to wszelkiego rodzaju działania bezpośrednie z użyciem przemocy, np. popychanie, przytrzymywanie, policzkowanie, bicie, kopanie, szarpanie, wykręcanie rąk, klapsy, przypalanie papierosem, polewanie substancjami żrącymi, nie zapewnianie niezbędnej pomocy medycznej.
- **Przemoc psychiczna** – nazywana jest inaczej emocjonalną. Wiąże się z naruszeniem godności osobistej obejmującej działania wykorzystujące mechanizmy psychologiczne, np. wyśmiewanie, wyzywanie, poniżanie, stosowanie gróźb, szantażowanie, krytykowanie, kontrolowanie, izolowanie, wmawianie choroby psychicznej, ciągłe niepokojenie itp. Termin obrażenia psychiczne odnosi się do szkód powodujących obniżenie możliwości intelektualnych lub psychicznych jednostki, w wyniku czego następuje wyraźne pogorszenie się jej funkcjonowania w porównaniu z typowymi dla danej kultury standardami osiągnięć i zachowania²⁰.
- **Przemoc seksualna** – nakazywanie różnego rodzaju niechcianych zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych, np. wymuszanie pożycia seksualnego, nieakceptowanych form współżycia seksualnego, gwałt, demonstrowanie zazdrości, wyśmiewanie ciała, krytyka zachowań seksualnych itp.
- **Przemoc ekonomiczna** – ma na celu uzależnienie finansowe od sprawcy, np. ograniczanie dostępu do wspólnych środków finansowych, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, okradanie, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, zaciąganie kredytów wbrew woli współmałżonka itp.²¹

¹⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, art. 2.

²⁰ M. Halicka, J. Halicki, *Przemoc wobec ludzi starych. Na przykładzie badań środowiskowych w województwie podlaskim*, s. 19-23.

²¹ K. Browne, M. Herbert, *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, s. 25.

- **Zaniedbanie** – naruszenie obowiązku opieki ze strony osób bliskich. Jest formą przemocy ekonomicznej przejawiającej się w zaniedbywaniu potrzeb żywieniowych, higienicznych, medycznych jako stanu wynikającego z braku dbałości czy też opieki, stosowanego najczęściej wobec dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych albo chorych. Oznacza np. niedawanie środków na utrzymanie, pozbawienie jedzenia, ubrania, schronienia, brak pomocy w chorobie, nieudzielenie pomocy, uniemożliwienie dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb: mieszkania, kuchni, łazienki, łóżka itp.²²
- **Cyberprzemoc** – to przemoc z użyciem urządzeń elektronicznych, najczęściej telefonu bądź komputera. Bywa określana także jako cyberbullying, dręczenie, prześladowanie w Internecie. Niezależnie od określenia, jej celem zawsze jest wyrządzenie krzywdy drugiej osobie. Cyberprzemoc to podobnie jak przemoc tradycyjna – regularne, podejmowane z premedytacją działanie wobec słabszego, który nie może się bronić.

Do najczęstszych form cyberprzemocy należą:

- szantażowanie,
- wykluczanie z internetowych społeczności,
- ujawnienie sekretów,
- celowe ignorowanie czyjejs działalności w sieci,
- zamieszczanie wulgarnych komentarzy i postów na profilach innych osób w portalach społecznościowych,
- publikowanie ośmieszających, poniżających, upokarzających, przerobionych filmów i zdjęć,
- agresja słowna, np. zamieszczanie komentarzy na forach internetowych w celu ośmieszenia, wyzywanie na czatach,
- podszywanie się pod inne osoby.

W literaturze przedmiotu można znaleźć również następujące formy przemocy:

- **Przemoc strukturalna** nazywana również przemocą ukrytą. Wiąże się ona z łamaniem praw człowieka w różnego rodzaju instytucjach, np. w placówkach pomocy społecznej lub wychowawczych.
- **„Przemoc w białych rękawiczkach**. Najczęściej jest ona kojarzona z przemocą psychiczną, jednak należy pamiętać, że w wielu sytuacjach można do niej zaliczyć także omówioną wyżej przemoc ekonomiczną i strukturalną. Tego rodzaju przemoc jest trudna do wykrycia zarówno w rodzinie, jak i w środowisku zawodowym. Nie ma tu bowiem siniaków czy połamanych kości, które można okazać prosząc

²² <https://www.niebieska.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy> [dostęp: 03.03.2024 r.].

o pomoc. Mamy za to do czynienia ze słownymi atakami, wyzwiskami, nękaniami, zastraszaniem, zmuszaniem, zaniedbywaniem potrzeb ofiary oraz groźbami. Między innymi to właśnie powoduje nieuchwytność tego rodzaju przemocy.”²³ Ze względu na sposób działania oprawcy wyróżnia się:

- **„Przemoc spontaniczną (gorącą)** – to gwałtowny wybuch tłumionych uczuć, frustracji, wściekłości, powodujące agresywne zachowania. Często przyczyny trudnych uczuć sprawcy przemocy tkwią zupełnie gdzie indziej, np. powodują je konflikty w pracy czy problemy finansowe. Sprawca, nie mogąc sobie z nimi poradzić, odreagowuje je na członkach rodziny. U podstaw przemocy gorącej leży furia, czyli wybuch skumulowanej złości lub wściekłości. Furia rozładowuje się w aktach bezpośredniej agresji fizycznej i psychicznej. Sprawca jest przekonany o swojej bezkarności oraz o bezbronności ofiary.”²⁴ Sprawca wie, że może sobie na takie zachowania bezkarnie pozwolić, czasem ma poczucie winy i podejmuje doraźne próby naprawienia szkody. Charakterystyczne dla tej formy przemocy są krzyki, wulgaryzmy, obelgi, rękoczynny, silna ekspresja oraz gwałtowne zadawanie bólu. Przemoc gorąca szybko się pojawia i szybko przemija.
- **„Przemoc chłodną** – w przeciwieństwie do poprzedniej nie przejawia się występowaniem tak gwałtownych emocji i agresywnych zachowań. Wydaje się, że sprawca jest spokojniejszy bądź bardziej się kontroluje. Przemoc chłodna przyjmuje nieraz postać bardzo rygorystycznego stylu wychowania czy też autorytarnego traktowania dorosłych członków rodziny. Sprawca znajduje dla swoich czynów usprawiedliwienie. Przemoc bywa narzędziem do realizacji wzniosłych celów. Ważnym źródłem przemocy jest skrywane, dotkliwie poczucie niemocy, impotencji fizycznej lub psychicznej, które sprawca stara się zagłuszać. Często przemoc związana jest z nietrzeźwością sprawców. Alkohol osłabia racjonalną kontrolę i nasila gotowość do reagowania złością.”²⁵

Przemoc domowa powoduje w ofierze bardzo silne uczucie bezwartościowości, lęku, bezsilności, obojętności, zmęczenia, przygnębienia i rozpacz. Osoba doświadczająca przemocy domowej nie ma poczucia bezpieczeństwa, czuje się permanentnie zagrożona oraz narażona jest na długotrwały stres. Przemoc występuje w różnych społeczeństwach, wielu obszarach naszego życia, niezależnie od naszych poglądów, naszego środowiska, wykształcenia, kultury czy religii. Przemoc to zachowanie, które ma na celu poniżyć innego człowieka, które godzi w jego prawa, dobra osobiste i godność. Powoduje u ofiar przemocy ból, bezsilność, cierpienie.

²³ J. Roszak, *Przemoc w białych rękawiczkach*, „Niebieska Linia” 2010, nr 1/66, s. 26.

²⁴ J. Mellibruda, *Przeciwdziałanie przemocy domowej*, s. 14.

²⁵ Tamże, s.14.

Rozdział 2.

Psychologiczne aspekty przemocy domowej

Przemoc jest zjawiskiem wielowymiarowym, które może przybierać różne formy, od fizycznej agresji po subtelne formy przemocy psychicznej. Skutki doświadczenia przemocy są dalekosiężne i dotyczą nie tylko ciała, ale przede wszystkim psychiki ofiary. Z perspektywy policjanta, zrozumienie psychologicznych aspektów przemocy jest niezbędne do skutecznego reagowania na incydenty przemocy, wsparcia ofiar oraz radzenia sobie z trudnościami, jakie może napotkać w trakcie interwencji.

Policjanci podczas interwencji w sytuacjach przemocy często są świadkami bezpośrednich skutków traumy osób doznających przemocy. Ofiary mogą wykazywać różnorodne reakcje emocjonalne, od paralizującego strachu i lęku, przez szok i zaprzeczenie, po gniew czy apatię. Rozumienie tych reakcji jest kluczowe, aby podejść do ofiary z odpowiednią wrażliwością i zapewnić jej poczucie bezpieczeństwa i wsparcia.

Policjanci muszą również być świadomi mechanizmów obronnych, które mogą być aktywowane u ofiar w odpowiedzi na przemoc. Może to obejmować zaprzecanie, minimalizowanie doświadczeń przemocy, a nawet lojalność wobec sprawcy, co jest szczególnie widoczne w przypadkach tzw. syndromu sztokholmskiego. Zrozumienie tych mechanizmów pozwala policjantom na lepsze dostosowanie swojego podejścia i uniknięcie potencjalnej wiktyimizacji wtórnej, która może mieć miejsce, gdy osoba doświadczająca przemocy czuje się nierozumiana lub osądzana. Celem tego rozdziału jest przede wszystkim przedstawienie portretu psychologicznego osób doznających przemocy, aby lepiej zrozumieć ich potrzeby i efektywniej im pomagać.

W kontekście sprawców policjanci mogą napotkać na różnorodne zachowania, od agresji i wrogości, po zaprzeczanie, manipulację czy nawet wyrażanie skruchy. Osoby stosujące przemoc mogą próbować manipulować policjantami, aby zminimalizować konsekwencje swoich działań, usprawiedliwiając swoje zachowanie lub obwiniając ofiarę. Zrozumienie tych taktyk także jest istotne dla efektywnej oceny sytuacji i zapewnienia, że sprawiedliwości stanie się zadość.

W pracy z przemocą policjanci muszą łączyć profesjonalizm i zaangażowanie w egzekwowanie prawa z empatią i zrozumieniem dla psychologicznych aspektów przemocy. Szkolenia z zakresu psychologii przemocy, komunikacji kryzysowej oraz technik radzenia sobie ze stresem i traumą są niezbędne, aby policjanci mogli skutecznie wspierać ofiary, właściwie reagować na zachowania sprawców i dbać o własne zdrowie psychiczne.

2.1. Psychologiczne mechanizmy zachowania osób doznających przemocy domowej – portret psychologiczny

Osoba doznająca przemocy może przedstawiać złożony portret psychologiczny, ukształtowany przez doświadczenia traumy, lęku i ciągłej niepewności. Skutki przemocy na psychikę ofiary są głębokie i wielowymiarowe, wpływając na jej emocje, myśli, zachowania i relacje z innymi.

Na poziomie emocjonalnym osoby doświadczające przemocy mogą przejawiać chroniczne uczucia strachu, lęku i niepokoju. Strach przed kolejnymi aktami przemocy może dominować nad ich codziennym życiem, prowadząc do stałego poczucia zagrożenia i nadmiernej czujności na potencjalne niebezpieczeństwa. Może to również prowadzić do rozwoju zespołu stresu pourazowego (PTSD), gdzie ofiara przeżywa nawracające wspomnienia traumatyczne, koszmary nocne i silne reakcje na przypominające traumę sytuacje.

Wielu ofiarom przemocy towarzyszy również poczucie wstydu i winy. Ofiary często obwiniają same siebie za to, co im się przydarzyło, co jest wynikiem manipulacji ze strony sprawcy oraz społecznych stereotypów, które niejednokrotnie sugerują, że ofiara przyczyniła się do własnej sytuacji. To fałszywe przekonanie może prowadzić do samokrytycyzmu, niskiej samooceny i poczucia własnej bezwartościowości. Poczucie winy może być jeszcze bardziej pogłębione, gdy ofiara doświadcza syndromu sztokholmskiego, budując emocjonalną więź ze sprawcą i usprawiedliwiając jego zachowanie.

Na poziomie poznawczym ofiary mogą mieć trudności z koncentracją, podejmowaniem decyzji i pamięcią. Chroniczny stres i trauma mogą wpływać na zdolności poznawcze, prowadząc do rozproszenia uwagi i problemów z pamięcią krótkotrwałą. Ofiary mogą również mieć tendencję do negatywnego myślenia i katastrofizowania, przewidując najgorsze możliwe scenariusze w różnych sytuacjach życiowych.

W zakresie zachowań osoby doświadczające przemocy mogą wykazywać unikanie sytuacji, miejsc lub osób, które przypominają im o doświadczonej traumie. Mogą również wykazywać zmiany w apetycie, zaburzenia snu, nadużywanie substancji psychoaktywnych lub inne zachowania autodestrukcyjne jako sposoby radzenia sobie z emocjonalnym bólem.

Relacje interpersonalne ofiar przemocy również często cierpią. Mogą one mieć trudności z zaufaniem innym, może pojawić się u nich lęk przed bliskością oraz problemy w nawiązywaniu nowych relacji. Istniejące związki mogą być obciążone nadmierną zależnością emocjonalną lub, przeciwnie, emocjonalnym wycofaniem się ofiary. Osoba doświadczająca przemocy może również czuć się ogromnie samotna i izolowana, zarówno emocjonalnie, jak i fizycznie. Sprawcy przemocy często stosują

taktyki izolacji, aby odciąć ofiary od wsparcia społecznego, co sprawia, że ofiary czują się, jakby nie miały dokąd pójść i kogo poprosić o pomoc. Ta izolacja jest jeszcze bardziej zaostrena przez wstyd i obawę przed niezrozumieniem, co może skutkować milczeniem i ukrywaniem przemocy.

2.2. Cykl przemocy

Cykl przemocy to koncepcja wyjaśniająca powtarzające się wzorce zachowań przemocowych w relacjach bliskich, którą wprowadziła psycholog L. Walker w latach 70. XX wieku²⁶. Według autorki składa się on z trzech etapów o zróżnicowanym czasie trwania i intensywności, są to: etap narastania napięcia, wybuchu ostrej, gwałtownej przemocy oraz etap „serdecznej” skruchy określane mianem miodowego miesiąca²⁷.

Rys. 1. Błędne koło przemocy²⁸

Faza narastania napięcia

Pierwsza faza charakteryzuje się stopniowym narastaniem napięcia i agresji ze strony osoby stosującej przemoc, odczuwają to także pozostali członkowie rodziny. Sprawca jest rozdrażniony. Przeżywaną złość odreagowuje na innych, wyraża różne pretensje, oskarżenia w stosunku do ofiary, np. o lenistwo, złośliwość,

²⁶ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, s. 31-34.

²⁷ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, *Przemoc w rodzinie*, s. 15.

²⁸ J. Mazur, tamże, s. 33.

wyśmiewa, obwinia czy wulgarnie wyzywa, mówi np.: „wiesz, co spowodowałaś swoim zachowaniem”, „ty idiotko” itp. Sprawca przeżywa złość, a odpowiedzialność za przeżywanie tego nieprzyjemnego stanu przerzuca na ofiarę; „to przez ciebie tak się zdenerwowałam”. W zachowaniu sprawcy pojawia się agresja. Ofiara czuje się winna, gorsza, zdenerwowana, boi się i najczęściej stara się jak najszybciej załagodzić odczuwane napięcie, często też sprostać oczekiwaniom sprawcy. „Stara się zmieniać swoje zachowanie, aby nie stawać się przyczyną jego zdenerwowania. Jest cały czas spięta i zdenerwowana gdyż wie, że wszystko, co zrobi lub co powie, może być pretekstem do wybuchu złości i agresji. sprawcy”.²⁹ Jeżeli nie uda się ofierze załagodzić napiętej sytuacji, wówczas wraca i nasila się u niej negatywne myślenie o sobie – „jestem głupia”, „jestem głupi”, „niezdara”, „jestem do niczego” itp. Ponadto osoba doznająca przemocy nierzadko usprawiedliwia sprawcę przed domownikami, szczególnie przed dziećmi, które bardzo często są świadkami przemocy. Matka doświadczająca przemocy będzie mówiła do dzieci: „tato jest zdenerwowany, bo tak ciężko pracuje”, „bardzo poświęca się dla nas”. Warto podkreślić, że czasem ofiara przemocy podejmuje pewne strategie, aby tylko zapobiec wybuchowi gniewu ze strony sprawcy, ale bywa też odwrotnie – osoba doznająca przemocy, której trudno znieść eskalujące napięcie, prowokuje kłótnię, aby to, co najgorsze mieć już za sobą. Kulminacja napięcia emocjonalnego i nieporozumień rozpoczyna kolejną, drugą fazę cyklu przemocy tzw. fazę ostrej (gwałtowej) przemocy.

Faza ostrej (gwałtowej) przemocy

Druga faza to moment, w którym napięcie osiąga punkt krytyczny i dochodzi do aktywnej przemocy. Może to obejmować przemoc fizyczną, seksualną, psychiczną, a także inne formy agresji. Faza wybuchu jest często najkrótsza, ale za to najbardziej intensywna i destrukcyjna. Ofiara może doświadczyć poważnych obrażeń, traumy psychicznej, a nawet zagrożenia życia. Sytuacja ta powoduje, iż osoba krzywdzona odczuwa ogromny strach, przerażenie, poniżenie, lęk, złość, jak również bezsilność, szok. Zdarza się, że osoby doznające przemocy w rodzinie, w takich sytuacjach szukają pomocy, dzwoniąc na policję, uciekają po pomoc i schronienie do rodziny. Jest to właściwa reakcja na nienormalną i krzywdzącą sytuację w domu, w którym ofiara mieszka ze sprawcą. Ale bywa też tak, że osoby doświadczające przemocy szybko rezygnują z pomocy ze względu na prośby sprawcy, jak też wskutek uwikłania, wpływu mechanizmów psychologicznych, którym podlega ofiara, a które zostaną opisane w dalszej części pracy. Prośby, miłe gesty, łagodny ton osoby stosującej przemoc czy

²⁹ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, tamże, s. 16.

zapowiedź wynagrodzenia ofierze doznanych krzywd zapowiadają następną, trzecią fazę cyklu przemocy określaną fazą miodowego miesiąca.

Faza miesiąca miodowego

Po fazie wybuchu często następuje faza „miesiąca miodowego”, w której sprawca może wykazywać skrucę, obiecywać zmianę i zachowywać się w sposób kochający i opiekuńczy. Sprawca w obawie przed utratą kontroli nad sytuacją domową szybko zmienia się i staje się jakby zupełnie innym, „dobrym” człowiekiem. Wycofuje się ze swych wcześniej wykrzykiwanych pretensji, obiecuje poprawę, zapewnia ofiarę, że bardzo ją kocha i zrobi wszystko, aby była szczęśliwa. Te idylliczne deklaracje niestety najczęściej przekonują krzywdzoną osobę. A. Dobrzyńska-Masterhazy zaznacza: „na początku występowania przemocy okres miodowy jest nasycony pozytywnymi emocjami, z czasem traci swój uczuciowy charakter. Sprawcy coraz wyraźniej dostrzegają bezradność ofiary i nie przeżywają poczucia winy”³⁰.

Przemoc z czasem przybiera na sile, za każdym razem jest coraz gorzej. Fazy narastania napięcia są coraz częstsze, fazy ostrzej przemocy coraz dłuższe i groźniejsze, a fazy miodowego miesiąca coraz krótsze i mniej intensywne³¹. Powtarzający się cykl przemocy powoduje poważne objawy u ofiar, takie jak: zaburzenia snu, chroniczne zmęczenie, problemy z jedzeniem, bóle głowy, pleców, serca czy nadciśnienie.

2.3. Mechanizmy przemocy

Przemoc, niezależnie od jej formy, nie tylko wpływa na psychikę ofiary poprzez bezpośrednie skutki, ale również za pomocą bardziej subtelnych, psychologicznych mechanizmów. Te mechanizmy mogą znacząco wpłynąć na zachowania, odczucia i decyzje ofiar, utrwalając cykl przemocy i utrudniając wyjście z toksycznej sytuacji.

³⁰ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*, s. 26.

³¹ H.D. Sasal, *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, s. 30.

Rys. 2. Mechanizmy przemocy (opr. własne)

Mechanizm wyuczonej bezradności

Wyuczona bezradność rozwija się, gdy jednostka wielokrotnie doświadcza sytuacji, w których jej działania nie prowadzą do zmiany lub uniknięcia negatywnych konsekwencji. W wyniku tych doświadczeń osoba zaczyna wierzyć, że nie ma kontroli nad otoczeniem i przyszłymi wynikami, co prowadzi do pasywności i rezygnacji z prób zmiany sytuacji, nawet w obliczu nowych możliwości³². Teoria ta została sformułowana przez amerykańskiego psychologa Martina Seligmana, który pracował nad zrozumieniem powstawania bierności i rezygnacji. Badania nad zachowaniem ofiar przemocy w rodzinie prowadzone przez Leonorę Walker wykazały, że kobiety te na początku podejmowały wiele działań, które miały na celu zmianę sytuacji. W momencie, kiedy okazywało się, że żadne z jej działań nie miały wpływu na zmniejszenie lub zakończenie przemocy, nabierały one pewności, że to, co robią, nie ma sensu, więc powoli rezygnowały z podejmowania kolejnych prób poprawy sytuacji³³.

W życiu codziennym ofiary z wyuczoną bezradnością mogą wykazywać oznaki depresji, lęku oraz niskiej samooceny. Mogą mieć trudności z podejmowaniem decyzji, wycofywać się z aktywności społecznych i zawodowych, a także wykazywać ogólną apatię wobec życia. Ich przekonania o własnej niezdolności do wpływania na zmiany mogą być tak głębokie, że nawet pozytywne okazje lub możliwości

³² A. Widera-Wysoczańska, *Mechanizmy przemocy w rodzinie. Z pokolenia na pokolenie*, s. 60.

³³ H. D. Sasal, tamże, s. 33.

są odrzucane lub nie są zauważane. Syndrom wyuczzonej bezradności może również wpłynąć na zdolność ofiary do szukania pomocy. Ofiara może wierzyć, że wszelkie próby zgłoszenia przemy lub szukania wsparcia zakończą się niepowodzeniem, co dodatkowo izoluje ją i utrwała w sytuacji przemy. Może także doświadczać trudności w zaufaniu innym ludziom, włączając w to profesjonalistów świadczących pomoc, co jest bezpośrednim wynikiem doświadczeń z osobą sprawiającą krzywdę, która często była kiedyś zaufaną osobą³⁴.

Syndrom sztokholmski

Syndrom sztokholmski to złożone zjawisko psychologiczne, w którym ofiary przemy, takie jak zakładnicy czy osoby doświadczające przemy domowej, zaczynają żywić pozytywne uczucia wobec swoich oprawców. Te uczucia mogą obejmować sympatię, lojalność, a nawet miłość, pomimo jasnej świadomości krzywdy, jakiej doświadczają ze strony sprawcy³⁵. Syndrom sztokholmski rozwija się w sytuacjach, gdzie ofiara jest całkowicie zależna od sprawcy, a jej przetrwanie wydaje się być uzależnione od woli i działań oprawcy. Sprawca, izolując ofiarę od znajomych i rodziny, staje się dla niej głównym, a z czasem jedynym źródłem informacji. Swoimi działaniami doprowadza do sytuacji podległości ofiary i to on zaspakaja jej podstawowe potrzeby. Osoby doświadczające przemy, pomimo skrajnie złego, krzywdzącego traktowania, bicia, wyzywania itp., przyjmują przeprosiny sprawcy, wierzą jego zapewnieniom, są wdzięczne za otrzymane kwiaty czy prezenty i też usprawiedliwiają sprawców na policji czy w gronie rodziny. Czasem nawet gloryfikują swego prześladowcę, co może nie być do końca zrozumiałe dla udzielającego pomocy ofierze³⁶.

Z punktu widzenia psychologicznego, syndrom sztokholmski jest mechanizmem obronnym, który pomaga ofierze radzić sobie z traumą i strachem. Poprzez tworzenie pozytywnych więzi z oprawcą, ofiara stara się nadać sens swojej sytuacji i odzyskać iluzję kontroli nad swoim życiem. Jednakże, ta więź jest wynikiem skrajnej manipulacji i zależności, a nie autentycznego związku emocjonalnego. Ofiary wykazujące syndrom sztokholmski mogą mieć trudności z uznaniem swojego położenia za niewłaściwe lub szkodliwe.

Mogą odczuwać wewnętrzny konflikt między lojalnością wobec oprawcy a potrzebą ucieczki lub poszukiwania pomocy. Ta lojalność może wydawać się irracjonalna z zewnątrz, ale dla ofiary jest mechanizmem przetrwania.

³⁴ Tamże, s. 61.

³⁵ A. Widera-Wysoczańska, tamże, s. 120.

³⁶ J. Mazur, tamże, s. 81.

Zjawisko prania mózgu

Kolejnym procesem wikłającym ofiarę przemocy, odbierającym jej gotowość do działania jest zjawisko prania mózgu, które polega na systematycznym, świadomym i celowym oddziaływaniu na człowieka w celu zmiany jego przekonań, postaw, uczuć, potrzeb³⁷. Wykorzystywane są do tego różnorodne techniki manipulacyjne, które mają na celu kontrolowanie, zdominowanie i zmianę percepcji, przekonań oraz zachowań ofiary.

Do najbardziej znanych metod stosowanych przez sprawcę przemocy w ramach zjawiska „prania mózgu” zaliczamy: izolację, poniżanie i degradację, monopolizację uwagi, doprowadzenie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemienność kary i nagrody. Warto pamiętać, że proces ten nie dzieje się nagle, lecz ewoluuje stopniowo, często zaczynając od subtelnych form manipulacji, które z czasem stają się coraz bardziej intensywne i destrukcyjne. W celu lepszego zrozumienia tego zjawiska warto choć pokrótce omówić poszczególne metody.

- **Izolacja** jest stopniowym pozbawianiem ofiary kontaktów z innymi ludźmi: rodziną, przyjaciółmi, znajomymi, sąsiadami. Sprawca np. krytykuje, deprecjonuje poszczególne osoby w oczach ofiary, zniechęca ją do kontaktów lub też wprost zabrania jej spotkań z nimi. Czasem wszczyna kłótnie w czasie wizyty u rodziny czy znajomych lub na przykład przed wyjściem na spotkanie inicjuje awanturę, czym powoduje wycofanie ofiary z takich kontaktów. Osoba doświadczająca przemocy nabiera przekonania, że jak dostosuje się do oczekiwań sprawcy, zrezygnuje z kolejnego spotkania ze znajomymi czy rodziną, będzie lepiej.
- Celem metody **poniżania i degradacji** jest zdeprecjonowanie osoby poprzez systematyczne wypowiadanie krytycznych, nieprawdziwych określeń na jej temat. Sprawca bezkarnie poniża, wyśmiewa, czym degraduje ofiarę. W rezultacie tych działań osoba stosująca przemoc staje się jednym z ważnych źródeł informacji na jej temat, a z czasem, gdy zupełnie odizoluje ofiarę od innych ludzi – jedynym źródłem.
- **Monopolizacja uwagi** wiąże się z metodą poniżania i degradacji. Jeśli sprawca jest ważnym lub jedynym źródłem opinii, pochwał, krytyk to wskutek tego, zanim ofiara cokolwiek powie, pomyśli czy zrobi, uwzględni w swym działaniu zdanie, osąd, upodobania sprawcy. Ma to wpływ zarówno na jej funkcjonowanie w sferze poznawczej, w sferze kontaktów międzyludzkich, ale też przekłada się nawet na sposób wystroju domu, przyrządzania potraw dla rodziny oraz sposób jej

³⁷ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, tamże, s. 20.

ubierania się. „Ofiara boi się uczynić cokolwiek, co mogłoby stanowić przyczynę niezadowolenia sprawcy. Stara się przewidywać jego potrzeby”.³⁸

- **Doprowadzenie ofiary do wyczerpania** ma na celu zarówno wyczerpanie jej fizyczne, jak i psychiczne. Sprawca czyni to poprzez ograniczanie jej snu, pożywienia, wypoczynku, możliwości korzystania z pomieszczeń i urządzeń kuchennych i sanitarnych, możliwości swobodnego przebywania w domu.
- Charakterystyczną metodą zjawiska „prania mózgu” jest **wywoływanie lęku i depresji** u osoby krzywdzonej. Sprawca przekonuje ofiarę o swojej wszechmocy, o swoich wpływach, czasem mówi o tym wprost: „znam ludzi wpływowych w tym mieście”, „już ja cię załatwię”, „wystarczy, że powiem komu trzeba”. Tego rodzaju zapowiedź wywołuje zawsze lęk u ofiar, ale szczególnie silny w wypadku, gdy sprawca w życiu społecznym zajmuje jakieś ważne stanowisko, np. jest wójtem, policjantem, dyrektorem jakiejś instytucji. Sprawca stosuje różnego rodzaju groźby w stosunku do ofiary, jej bliskich, nierzadko też grozi jej odebraniem dzieci: „nie nadajesz się na matkę, żaden sąd nie przyzna ci opieki nad dziećmi”. Czasem groźby te są poparte czynami, sprawca na przykład bez ustalenia z matką zabiera dzieci na bliżej nieokreślony czas. Takie działania lęk u ofiary bardzo potęgują, wywołując w konsekwencji paraliż w jej działaniach obronnych.
- **Naprzemienność kary i nagrody** dobrze obrazuje opisany wcześniej cykl przemocy, szczególnie wikłająca w problem jest faza miodowego miesiąca, która wzmacnia „magiczne myślenie” ofiary, że przemoc już się nie powtórzy. Siła działania tej metody zasadza się na nieprzewidywalności zdarzeń, ofiara nie jest w stanie przewidzieć kiedy zostanie ukarana, a kiedy nagrodzona³⁹.

Przełamanie procesu prania mózgu wymaga czasu, wsparcia i często profesjonalnej pomocy. Ofiary potrzebują bezpiecznego środowiska, gdzie mogą stopniowo odbudowywać swoją tożsamość, zdolność do niezależnego myślenia i poczucie własnej wartości. Kluczowe jest również zapewnienie ofiarom dostępu do informacji i zasobów, które pomogą im zrozumieć mechanizmy przemocy i manipulacji, a także wsparcie w odbudowie życia poza relacją z sprawcą.

Zespół stresu pourazowego (PTSD)

Zespół stresu pourazowego (PTSD) u ofiar przemocy to poważne zaburzenie psychiczne, które może rozwinąć się po doświadczeniu lub byciu świadkiem traumatycznych wydarzeń, takich jak przemoc fizyczna, seksualna, emocjonalna, czy psychiczna. PTSD charakteryzuje się złożonym zbiorem reakcji psychicznych i emocjonalnych,

³⁸ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, tamże, s. 21.

³⁹ Tamże, s. 21.

które znacząco wpływają na codzienne funkcjonowanie osoby dotkniętej tym zaburzeniem⁴⁰.

Osoby cierpiące na PTSD mogą doświadczać intensywnych, niechcianych wspomnień traumatycznego zdarzenia, znanych jako tzw. flashbacki, które mogą sprawiać wrażenie ponownego przeżywania traumy. Mogą one być wywoływane przez określone bodźce, które przypominają o traumatycznym wydarzeniu, takie jak dźwięki, zapachy, czy nawet określone sytuacje. Wspomnienia te są często tak intensywne, że osoba czuje się, jakby traumatyczne zdarzenie działo się na nowo w teraźniejszości. Osoby z PTSD mogą również cierpieć na koszmary nocne, które są związane z traumą, a także doświadczać ciągłego napięcia i nadmiernej czujności. Może to prowadzić do skoków adrenaliny, trudności z koncentracją, nadmiernego strachu, a nawet agresji w odpowiedzi na pozornie niewinne sytuacje. Nieufność i stałe poczucie zagrożenia są częste, a osoby cierpiące na PTSD mogą mieć trudności z czuciem się bezpiecznie nawet w swoim domowym środowisku⁴¹.

Unikanie sytuacji, miejsc, ludzi i czynności, które mogą przypominać o traumie, jest kolejnym charakterystycznym objawem PTSD. Może to prowadzić do izolacji społecznej, ponieważ ofiara stara się unikać wszystkiego, co może wywołać bolesne wspomnienia. W efekcie, osoba może ograniczać swoje aktywności życiowe i społeczne, co dodatkowo pogłębia poczucie osamotnienia i alienacji. Często osoby z PTSD borykają się również z negatywnymi przekonaniami na temat siebie i innych, co może obejmować poczucie winy, wstydu, a także przekonanie o własnej bezwartościowości lub przekonanie, że świat jest wyjątkowo niebezpieczny. Te negatywne przekonania mogą z kolei prowadzić do depresji, lęku i innych zaburzeń psychicznych⁴².

Wiktymizacja pierwotna i wtórna

U osób, które doznają przemocy często rozwija się zjawisko wiktymizacji. Proces wiktymizacji pierwotnej i wtórnej odnosi się do różnych etapów i form krzywdy, jakich doświadcza ofiara przemocy. Proces wiktymizacji pierwotnej i wtórnej ofiary przemocy jest złożonym i wielowymiarowym zjawiskiem, które dotyka osoby doświadczające przemocy na różnych poziomach ich życia i interakcji społecznych. Wiktymizacja pierwotna odnosi się bezpośrednio do aktów przemocy i krzywdy, jakich doświadcza ofiara ze strony sprawcy. Ta forma wiktymizacji obejmuje zarówno fizyczne, jak i psychiczne skutki przemocy, począwszy od obrażeń ciała, poprzez traumę psychiczną, aż po głębokie zaburzenia emocjonalne, takie jak lęk, depresja

⁴⁰ H.D. Sasal, tamże, s. 34.

⁴¹ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, tamże, s. 23.

⁴² Tamże, s. 24.

czy zespół stresu pourazowego (PTSD). Ofiary mogą czuć ciągły strach, zagrożenie dla własnego życia i bezpieczeństwa, a także doświadczać trudności w funkcjonowaniu w codziennym życiu.

Wiktyimizacja wtórna pojawia się wtedy, gdy reakcje otoczenia, instytucji społecznych, systemu prawnego czy mediów na pierwotną wiktyimizację przynoszą dodatkową krzywdę ofierze. Może to obejmować brak odpowiedniego wsparcia ze strony służb pomocy, nieodpowiednie traktowanie przez organy ścigania, wiktyimizujące procedury sądowe, a także stygmatyzację i obwinianie ofiary przez społeczeństwo. Wiktyimizacja wtórna pogłębia poczucie izolacji, bezsilności i krzywdy ofiary, utrudniając proces jej leczenia i powrotu do normalnego życia⁴³. Ofiary przemocy mogą odczuwać wiktyimizację wtórną jako równie bolesną, a czasami nawet bardziej dotkliwą niż bezpośrednią przemoc, ponieważ pochodzi ona od osób i systemów, od których oczekiwaliby pomocy i ochrony. Często zdarza się, że ofiary muszą wielokrotnie opowiadać o swoich traumatycznych doświadczeniach, co może być retraumatyzujące i prowadzić do ponownego przeżywania traumy. Ponadto, publiczne eksponowanie szczegółów przemocy, zwłaszcza w mediach, może prowadzić do dodatkowego wstydu, lęku i odczuwania krzywdy. Oba te procesy mogą znacząco wpływać na doświadczenie ofiary i jej drogę do odzyskania równowagi i poczucia bezpieczeństwa.

2.4. Specyfika zachowań osoby stosującej przemoc domową w kontakcie z policjantem

Osoba stosująca przemoc często prezentuje złożony portret psychologiczny, który może być wynikiem wielu czynników, w tym doświadczeń z dzieciństwa, cech osobowości, a także wpływów społeczno-kulturowych. Choć nie istnieje jeden, uniwersalny profil sprawcy przemocy, niektóre cechy psychologiczne i zachowania mogą być częściej obserwowane wśród osób stosujących przemoc. Co ciekawe, „(...) sprawcy przemocy dziś, to nie wyłącznie osoby z tzw. marginesu, alkoholicy czy osoby z zaburzeniami psychicznymi, skłonnościami sadystycznymi, a coraz częściej jednostki wykształcone, zajmujące prestiżowe stanowiska, eleganckie i majątne, o wysokiej pozycji społecznej, które pod płaszczykiem swojej „porządności” zadają ból i cierpienie swoim bliskim. Na zewnątrz przykładowy nauczyciel, dyrektor, lekarz czy policjant, w domu staje się okrutnym „kato-tatą”⁴⁴.

Cechą charakterystyczną dla wielu sprawców jest potrzeba dominacji i kontroli nad innymi. Może to wynikać z głębokiego poczucia niepewności i lęku przed odrzuceniem

⁴³ Tamże, s. 37.

⁴⁴ E. Kowalewska-Borys (red.), *Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, s. 19.

czy porzuceniem, co sprawcy próbują kompensować poprzez kontrolowanie zachowań, myśli i emocji swoich ofiar. Taka potrzeba kontroli może manifestować się w różnych aspektach życia ofiary, włączając w to finanse, relacje społeczne, wybory życiowe czy nawet codzienne rutyny. Badacze wymieniają jeszcze inne cechy ich osobowości, jak: skłonność do depresji, wysoki poziom niepokoju, niskie poczucie wartości⁴⁵. Sprawcy przemocy często wykazują również skłonności do manipulowania, co pozwala im wpływać na postrzeganie rzeczywistości przez ofiarę oraz utrzymywać iluzję własnej niewinności i usprawiedliwienia dla swoich działań. Techniki manipulacyjne mogą obejmować tzw. *gaslighting*, czyli taktykę polegającą na podważaniu poczucia rzeczywistości ofiary, co prowadzi do jej dezorientacji i zwiększonej zależności od sprawcy⁴⁶.

Często u osób stosujących przemoc obserwuje się również trudności w regulacji emocji, zwłaszcza gniewu. Mogą one reagować nieproporcjonalną agresją na drobne frustracje czy konflikty, co jest wynikiem niskiej tolerancji na stres i braku zdrowych strategii radzenia sobie z negatywnymi emocjami. Ten brak umiejętności zarządzania własnymi emocjami często prowadzi do cykli przemocy, gdzie sprawca po wybuchu agresji może wyrażać skruchę i obiecywać zmianę tylko po to, by wzorzec się powtórzył.

Trzeba podkreślić, że przemoc jest zawsze wyborem sprawcy i nie może być usprawiedliwiana przez cechy osobowości, doświadczenia życiowe czy wpływy zewnętrzne. Rozumienie psychologicznego portretu sprawcy może pomóc w identyfikacji i interwencji, ale nie zwalnia go z odpowiedzialności za swoje działania. Warto zauważyć, że sprawcy przemocy mogą na zewnątrz prezentować się jako osoby uprzejme, życzliwe i funkcjonujące dobrze w społeczeństwie. Ich agresywne zachowania mogą być ukryte przed światem zewnętrznym, co sprawia, że trudniej jest ofiarom szukać pomocy i zrozumienia. Ta dwulicowość może być źródłem dodatkowego zamieszania i cierpienia dla ofiar, które mogą czuć się niezrozumiane i izolowane.

W kontakcie z policjantem podczas interwencji, sprawcy przemocy mogą przyjąć różne strategie związane z wytłumaczeniem swojego zachowania i podjąć próbę zmanipulowania policjanta w zależności od swojej osobowości, strategii radzenia sobie oraz percepcji sytuacji:

- **kwestionowanie odpowiedzialności** – sprawca przekonuje siebie i próbuje przekonać innych, że ulega jakimś siłom zewnętrznym, nad którymi nie panuje. Może próbować wmówić interweniującym policjantom czy innym osobom, że to był wypadek, a więc działania niezamierzone, przypadkowe.

⁴⁵ D. Dyjakon, *Diagnoza i psychoterapia sprawców przemocy domowej. Bezpieczeństwo i zmiana*, s. 25.

⁴⁶ Tamże, s. 38.

- **kwestionowanie szkody** – sprawca nie kwestionuje odpowiedzialności, nie zaprzecza, że on to zrobił, ale próbuje przekonać siebie i innych, że nic wielkiego się nie stało, często usiłuje wmówić innym osobom, że on ją tak trochę popchnął, a ona się przewróciła; mówił co prawda domownikom, że ich pozabija, ale to przecież tylko słowa itp.
- **kwestionowanie ofiary** – sprawca nie neguje ani odpowiedzialności, ani szkody, ale odbiera osobom, które ucierpiały, prawo do nazywania siebie ofiarami jego czynów. Swoje zachowanie tłumaczy jako akt słusznej zemsty, kary, a ofiara przedstawiana jest jako ktoś, kto zasłużył na ukaranie, „bo zupa była za słona”.
- **potępienie potępiających** – sprawca odbiera potencjalnym osobom, w tym przypadkiem policjantom, prawo do oceniania w ogóle. Jego celem jest odwrócenie uwagi od tego, co on zrobił, i skierowanie jej na motywy czy zachowania osób, które mogą go ocenić, potępić. W trakcie interwencji sprawca może swoim zachowaniem zmusić policjantów do użycia wobec niego środków przymusu bezpośredniego, a następnie oskarżyć ich o przekroczenie swoich kompetencji, brutalność czy pobicie. Podobne przekonanie może pojawić się u ofiary przemocy na widok tego, co się działo. Wszystko to służy odwróceniu uwagi od czynu sprawcy.
- **odwoływanie się do wyższych racji** – sprawca uznaje konieczność poświęcenia jednego dobra w imię innego działania w stanie wyższej konieczności. Policjanci w trakcie interwencji mogą usłyszeć, że ofiary są bite zapobiegawczo, żeby im „głupoty do głowy nie przychodziły” lub „żeby siedziały w domu i nie przynosiły wstydu rodzinie”⁴⁷.

Osoba stosująca przemoc może także próbować użyć wszelkich dostępnych mu sposobów na zmniejszenie odpowiedzialności za zaistniałą sytuację, głównie po to, aby uniknąć kary. Sprawca często:

- **udaje potulnego i spokojnego** – po przyjeździe policjantów często udaje, że śpi i „nie wie o co chodzi”. Na miejscu interwencji funkcjonariusze mogą mieć do czynienia z dwoma osobami o przeciwstawnych zachowaniach – ofiara roztrzęsiona, rozhisteryzowana, pobudzona emocjonalnie, mająca problemy z logicznym wyjaśnieniem, co się stało oraz sprawca – spokojny, opanowany, który jest w stanie logicznie wytłumaczyć, że to jakieś nieporozumienie.
- **jest gotowy obiecać wszystko** – w niektórych przypadkach, zwłaszcza gdy sprawca zdaje sobie sprawę, że nie ma możliwości uniknięcia konsekwencji, może wybrać współpracę z policjantem i poddanie się, np. obiecuje, że to się nigdy więcej nie

⁴⁷ H.D. Sasal, tamże, s. 39-40.

powtórzy, że pójdzie grzecznie spać itp. Może to być strategia mająca na celu złagodzenie ewentualnych konsekwencji prawnych.

- **obarcza odpowiedzialnością ofiarę** – próbuje nawet odwrócić rolę i przedstawia siebie w roli ofiary.
- **z reguły nie czuje się odpowiedzialny** za to, co zrobił, zaprzecza, twierdzi, że czuje się niewinny, czym może zmanipulować policjantów.
- **próbuje odwołać się do męskiej solidarności** – w przypadku, gdy sprawcą przemocy jest mężczyzna, a na interwencję przyjechali funkcjonariusze Policji – również mężczyźni.
- **próbuje używać gróźb, szantażu** – sprawca może również próbować zdominować interakcję z policjantem, wykorzystując agresję werbalną, postawę dominującą lub nawet groźby. Może to być próba zastraszenia policjanta, pokazania, że sprawca ma kontrolę nad sytuacją lub sprowokowania użycia środków przymusu bezpośredniego. Sprawcy mogą również manipulować emocjami, wyrażając skrucę, płacz czy demonstrując złość lub frustrację, aby odwrócić uwagę od zarzutów lub zyskać sympatię. Mogą również używać groźby wobec siebie (np. groźby samobójcze), aby zyskać litość i odwrócić uwagę od swoich czynów⁴⁸.
- **posługuje się manipulacją i kłamstwem** – sprawcy przemocy często są biegli w manipulowaniu faktami i kłamstwie, aby przedstawić sytuację w korzystnym dla siebie świetle. Mogą konstruować skomplikowane historie, które mają na celu wprowadzenie w błąd policjantów i uniknięcie konsekwencji za swoje działania.
- **wykorzystuje autorytet lub pozycję społeczną** – niektórzy sprawcy mogą wykorzystywać swoją pozycję społeczną, zawodową czy autorytet, aby zdyskredytować ofiarę lub wpłynąć na proces prawny. Mogą sugerować, że ich status powinien zasługiwać na większe zaufanie lub mniejszą skłonność do podejrzeń.

Wszystkie te zachowania mają na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa poniesienia konsekwencji za przemoc, wprowadzenie w błąd funkcjonariuszy, podważenie wiarygodności ofiary i uniknięcie odpowiedzialności. Policjanci podczas interwencji muszą być świadomi tych potencjalnych taktyk i podchodzić do nich z odpowiednią ostrożnością, zapewniając jednocześnie sprawiedliwe i rzetelne traktowanie wszystkich zaangażowanych stron.

⁴⁸ Tamże, s. 78.

2.5. Zasady komunikacji z osobami doznającymi przemocy domowej

Pierwszy kontakt policjanta z osobą doznającą przemocy ma fundamentalne znaczenie, zarówno dla przebiegu dalszego postępowania, jak i dla psychologicznego doświadczenia osoby. To w tej początkowej interakcji kształtuje się jej zaufanie do systemu prawnego i instytucji wsparcia, a także gotowość osoby doznającej przemocy do współpracy i otwarcia się na pomoc.

Pierwszy kontakt jest momentem, w którym osoba doznająca przemocy często po raz pierwszy czuje, że może otrzymać realne wsparcie i ochronę. Sposób, w jaki funkcjonariusz podchodzi do osoby, jej potrzeb i emocji, ma ogromny wpływ na jej poczucie bezpieczeństwa i wartości. Empatyczne, szanujące i profesjonalne podejście może przyczynić się do zmniejszenia poczucia strachu i izolacji, jakie często towarzyszą osobom doświadczającym przemocy. Jest to również kluczowy moment dla zebrania ważnych informacji o zdarzeniu oraz ustalenia dalszych kroków postępowania. Funkcjonariusz musi wykazać się nie tylko umiejętnościami komunikacyjnymi, ale również wiedzą specjalistyczną, aby odpowiednio ocenić sytuację, zadbać o bezpieczeństwo osoby i zabezpieczyć dowody, które mogą być kluczowe w dalszym postępowaniu prawnym przeciwko sprawcy⁴⁹.

Pierwsza interakcja z Policją często wpływa na decyzję osoby doświadczającej przemocy o dalszym poszukiwaniu pomocy i ochrony. Pozytywne doświadczenie może zachęcić ją do podjęcia dalszych działań prawnych i skorzystania z dostępnych zasobów wsparcia, podczas gdy negatywne doświadczenie może odstraszyć ją od szukania pomocy i zgłaszania przemocy w przyszłości. Ponadto pierwszy kontakt z Policją stanowi ważny moment edukacyjny dla osoby doznającej przemocy, podczas którego może ona otrzymać informacje o swoich prawach, dostępnych ścieżkach pomocy i ochrony, a także o możliwych konsekwencjach prawnych dla sprawcy. Właściwe poinformowanie o jej prawach i dostępnych opcjach wsparcia jest kluczowe dla umocnienia jej pozycji i odzyskania poczucia kontroli nad własnym życiem. W związku z tym pierwszy kontakt policjanta z osobą doznającą przemocy jest momentem o wielkiej wadze, który wymaga odpowiedniego przygotowania, wrażliwości i profesjonalizmu ze strony funkcjonariuszy. Sposób, w jaki ten kontakt zostanie przeprowadzony, może mieć długofalowe konsekwencje dla dobrostanu osoby, jej zaufania do systemu prawnego i gotowości do przełamania cyklu przemocy.

⁴⁹ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, tamże, s. 37.

2.6. Szczegółowe zasady komunikacji policjanta z osobą doznającą przemocy

Komunikacja policjanta z osobą doświadczającą przemocy jest kluczowym elementem w procesie wsparcia i ochrony tej grupy. Aby ta komunikacja była efektywna i przynosiła pozytywne rezultaty, policjanci powinni stosować się do szeregu szczegółowych zasad:

- **empatia i szacunek:** podstawą skutecznej komunikacji jest empatyczne podejście, które uwzględni emocjonalny stan osoby doznającej przemocy. Ważne jest, aby policjant wykazywał szacunek, zrozumienie i cierpliwość, unikając jakiegokolwiek formy oceny czy krytyki,
- **zapewnienie bezpieczeństwa:** pierwszym priorytetem jest zapewnienie osobie doświadczającej przemocy poczucia bezpieczeństwa. policjant powinien podjąć niezbędne kroki, aby osoba czuła się chroniona zarówno fizycznie, jak i emocjonalnie, podczas całej interakcji. Istotne jest także fizyczne oddzielenie osób od siebie, jeśli jest to możliwe i bezpieczne, w celu zapewnienia osobie doświadczającej przemocy przestrzeni do wyrażenia swoich obaw bez strachu przed odwetem,
- **aktywne słuchanie:** ważne jest, aby policjant wykazywał się aktywnym słuchaniem, skupiając pełną uwagę na tym, co mówi osoba doznająca przemocy domowej, bez przerywania i z gwarancją, że wszystkie wyrażone obawy i informacje są brane pod uwagę,
- **jasna i zrozumiała komunikacja:** policjant powinien komunikować się jasno i zrozumiale, unikając policyjnego żargonu, który może być niezrozumiały dla rozmówcy. Ważne jest, aby wszystkie procedury, prawa osoby doznającej przemocy domowej oraz możliwe kroki postępowania były wyjaśnione w sposób dostępny i klarowny,
- **unikanie wiktyimizacji wtórnej:** policjanci muszą być świadomi ryzyka wiktyimizacji wtórnej i unikać zachowań lub wypowiedzi, które mogłyby dodatkowo zranić osobę doświadczającą przemocy, takich jak obwinianie osoby za przemoc czy bagatelizowanie jej doświadczeń. W trakcie zadawania pytań należy unikać pytającego tonu, który może być interpretowany jako obwinianie osoby (np. „dlaczego nie odeszłaś wcześniej?”), należy również być świadomym, że rozmowa o doświadczeniach z przemocą może być dla osoby bardzo trudna i retraumatyzująca,
- **dostosowanie do potrzeb ofiary:** każda osoba doświadczająca przemocy jest inna i może mieć różne potrzeby oraz oczekiwania. policjant powinien być gotowy dostosować swój styl komunikacji i podejście, uwzględniając wiek, płeć, tło kulturowe ofiary oraz specyfikę doświadczanej przez nią traumy,

- **zachowanie spokoju i profesjonalizmu:** niezależnie od okoliczności, policjant powinien zachować spokój, profesjonalizm i kontrolę nad sytuacją, co sprzyja budowaniu zaufania i poczucia bezpieczeństwa osoby,
- **informowanie o dostępnych zasobach wsparcia:** policjant powinien dostarczyć osobie doznającej przemocy domowej informacji o dostępnych zasobach wsparcia, takich jak ośrodki pomocy ofiarom przemocy, poradnie psychologiczne, schroniska czy pomoc prawna, wskazując konkretne miejsca, gdzie osoba może szukać dalszej pomocy i wsparcia, osoby powinny zostać również poinformowane o swoich prawach oraz możliwych krokach prawnych, które mogą podjąć,
- **zachowanie poufności:** informacje przekazane przez osobę doznającą przemocy domowej powinny być traktowane z najwyższą poufnością, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi, co dodatkowo wzmacnia jej zaufanie do funkcjonariusza⁵⁰.

Policjanci interweniujący w związku z przemocą domową w rozmowie z osobą doznającą przemocą powinni pamiętać o tym, aby:

- nie podważać wiarygodności ofiary, zwłaszcza jeśli w trakcie rozmowy będą kierowały nią skrajne emocje;
- nie okazywać zniecierpliwienia, irytacji, złości;
- nie bagatelizować zagrożenia i obaw ofiary ze strony sprawcy;
- nie obciążać i nie obwiniać ofiary odpowiedzialnością za to, co się wydarzyło;
- nie solidaryzować się ze sprawcą przemocy, stawać po jego stronie;
- nie namawiać ofiary do pogodzenia się z sytuacją, w której się znalazła;
- nie okazywać lekceważenia dla faktu stosowania przemocy;
- nie odmawiać pomocy i nie uzależniać jej udzielenia od konieczności złożenia zawiadomienia o przestępstwie przez ofiarę;
- nie namawiać do zmiany zachowania jako gwarancji ustania przemocy, np. spełniania wszelkich życzeń, ciągłego zaspokajania żądań i potrzeb, uwodzenia sprawcy;
- nie mówić jej, że sama musi sobie z tym poradzić;
- nie obarczać jej odpowiedzialnością za dalsze losy sprawy po oficjalnym ujawnieniu przemocy, np. „przez panią mąż będzie miał kłopoty, może trafić do więzienia”;
- nie okazywać złości, nie krytykować i nie oskarżać sprawcy – może to spowodować, że ofiara zacznie go bronić i atakować osobę pomagającą⁵¹.

Przestrzeżenie powyższych zaleceń jest jednym z elementów skutecznego przeciwdziałania przemocy i zapewnienia ofiarom bezpieczeństwa i wsparcia, na które zasługują. Kluczowe jest także odpowiednie szkolenie policjantów w zakresie pracy

⁵⁰ H.D. Sasal, tamże, s. 49-50.

⁵¹ Tamże, s. 50.

z osobami doznającymi przemocy, rozwijanie umiejętności empatycznego słuchania, budowanie zaufania oraz zapewnienie ofiarom dostępu do specjalistycznego wsparcia psychologicznego i prawnej ochrony.

Zrozumienie portretu psychologicznego ofiar przemocy wraz z mechanizmami przemocy i cyklem, w którym się ona odbywa, jest niezbędne dla skutecznego wsparcia i interwencji. Funkcjonariusze, posiadając wiedzę o tych aspektach, mogą lepiej rozpoznawać ofiary przemocy i kierować je do odpowiednich form wsparcia, co ma kluczowe znaczenie w przerywaniu cyklu przemocy i wspieraniu ofiar w odbudowie ich życia.

W kontekście sprawców policjanci mogą napotkać na różnorodne zachowania, od agresji i wrogości, po zaprzeczanie, manipulację czy nawet wyrażanie skruchy. Sprawcy mogą próbować manipulować policjantami, aby zminimalizować konsekwencje swoich działań, usprawiedliwiając swoje zachowanie lub obwiniając ofiarę. Zrozumienie tych taktyk jest istotne dla efektywnej oceny sytuacji i zapewnienia, że sprawiedliwości stanie się zadość.

Efektywna komunikacja policjanta z ofiarą przemocy również jest niezwykle ważna, ponieważ często stanowi ona pierwszy krok do zapewnienia bezpieczeństwa i wsparcia osobie poszkodowanej. W pierwszych momentach kontaktu z ofiarą, policjant musi wykazać się nie tylko profesjonalizmem, ale przede wszystkim empatią i zrozumieniem. Empatyczne podejście, które uwzględnia emocjonalny stan ofiary, jest kluczowe w budowaniu zaufania i otwartości, co może znacząco wpłynąć na przebieg dalszego postępowania.

Rozdział 3.

Procedura „Niebieskie Karty”

Przeprowadzanie interwencji związanych z przemocą domową odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty”. Mimo to, że na przestrzeni ostatnich lat procedura znacznie ewoluowała to jej początków należy upatrywać już w latach 90-tych minionego wieku.

Prace nad procedurą zostały rozpoczęte w 1994 roku z inicjatywy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Pierwsze działania w powyższej sprawie podjęła Policja, której to funkcjonariusze przeprowadzali liczne interwencje związane z przemocą domową. W konsekwencji wspólnie podjętej współpracy został powołany zespół, w którego skład weszli przedstawiciele Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Wydziału Prewencji Komendy Stołecznej Policji, Batalionu Patrolowo-Interwencyjnego Komendy Stołecznej Policji oraz Warszawskiego Stowarzyszenia Abstynenckiego. Przed wdrożeniem procedury został przeprowadzony pilotaż w okresie od marca do maja 1997 roku na terenie podległym Komendzie Rejonowej Policji Warszawa-Ochota. Pierwszy etap pilotażu trwał dwa tygodnie, polegał na obserwowaniu interwencji Policji przez przedstawiciela z zespołu przygotowanego przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W jego trakcie oceniano stopień przydatności dokumentacji wprowadzonej w ramach programu, sprawność w jej stosowaniu oraz reakcje osób uczestniczących w interwencji. Podczas drugiego etapu programu kontynuowano współpracę policjantów z obserwatorami Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W trakcie działań wykorzystywane były zweryfikowane oraz poprawione formularze dokumentacji. Następnie wprowadzono wspólne wizyty dzielnicowych oraz pracowników pomocy społecznej w rodzinach dotkniętych przemocą. Po badaniach pilotażowych procedury „Niebieskie Karty” stwierdzono, iż ponad jedna trzecia przeprowadzonych w tym czasie interwencji domowych była związana z występowaniem przemocy. Proces związany z wdrażaniem procedury „Niebieskie Karty” został pozytywnie oceniony przez policjantów z Wydziału Prewencji oraz dzielnicowych komisariatu Warszawa-Ochota III Komendy Rejonowej Policji w Warszawie, a także przez funkcjonariuszy z Wydziału Zabezpieczenia Miasta Komendy Stołecznej Policji. Na podstawie przeprowadzonych badań wypracowano opinię jednoznacznie stwierdzającą o konieczność wprowadzenia do użytku procedury „Niebieskie Karty”, która została przekazana

Dyrektorowi Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Dyrektorowi Biura Prewencji Komendy Głównej Policji.

W związku z procesem wdrażania w Policji oraz w jednostkach pomocy społecznej procedury „Niebieskie Karty” w każdym z województw zostały powołane trzyosobowe zespoły koordynatorów, w których skład wchodził: pełnomocnik wojewody ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, przedstawiciel komendy wojewódzkiej Policji oraz przedstawiciel Wojewódzkiego Zespołu Pomocy Społecznej. Koordynatorzy uczestniczyli w warsztatach szkoleniowych oraz panelach dyskusyjnych przeprowadzanych w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Następnie został uruchomiony cykl doskonań zawodowych dla policjantów, pracowników socjalnych oraz przedstawicieli służb, które zmagają się z tematyką przemocy domowej. Ponadto zaczęto organizować narady i konferencje w zakresie tematyki przemocy domowej, nawiązano współpracę z mediami, a także został opracowany informator o lokalnych placówkach, świadczących pomoc dla osób doznających przemocy domowej.

Procedura „Niebieskie Karty” związana z podejmowaniem działań przez Policję w sytuacji podejrzenia występowania przemocy domowej zaczęła obowiązywać od 1 października 1998 r. Została opracowana i przygotowana przez Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, Komendę Stołeczną Policji oraz Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Etapem końcowym procesu wdrażania procedury „Niebieskie Karty” było wydanie aktu prawnego regulującego postępowanie funkcjonariuszy w związku z problematyką przemocy tj. Zarządzenia nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”⁵².

Procedurę „Niebieskie Karty” określają przepisy zawarte w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej z dnia 29 lipca 2005 r., rozporządzeniu rady ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” z dnia 6 września 2023 r., a także wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu.

Rozpoczęcie procedury następuje z chwilą wypełnienia formularza „Niebieska Karta – A” w sytuacji uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej lub zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej. Aktualną procedurę

⁵² D. Kozłowska, „Procedura Niebieskie Karty” *Geneza i rozwój*, Kwartalnik policyjny nr 3(34)/2015.

„Niebieskie Karty” tworzą cztery formularze: „Niebieska Karta – A”, „Niebieska Karta – B”, „Niebieska Karta – C”, „Niebieska Karta – D”.

Do wypełnienia formularza „Niebieska Karta – A” upoważnione są następujące osoby:

- pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej,
- funkcjonariusz Policji,
- w sprawach żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową stosujących przemoc – żołnierz Żandarmerii Wojskowej,
- pracownik socjalny specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej,
- asystent rodziny,
- nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego,
- osoby wykonujące zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny,
- przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- pedagog, psycholog lub terapeuta będący przedstawicielami jednostek organizacyjnych pomocy społecznej; gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty; ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych⁵³.

Procedurą obejmowane są osoby doznające przemocy, tj.:

- małżonek, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione oraz jego wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie,
- rodzeństwo oraz ich wstępni, zstępni i ich małżonkowie,
- osoba pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonek oraz wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba pozostającą obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba wspólnie zamieszkującą i gospodarującą oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- osoba pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
- małoletni,
 - wobec których stosowana jest przemoc domowa.

⁵³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” § 2.

Osobą doznającą przemocy jest również małoletni będący świadkiem przemocy domowej stosowanej wobec wskazanych powyżej osób.

Procedurą „Niebieskie Karty” objęte są także pełnoletnie osoby stosujące przemoc domową wobec osób wymienionych powyżej. W rozpoznaniu sytuacji przemocowej w wielu przypadkach bardzo pomocni są świadkowie. Świadkiem przemocy domowej nazywana jest osoba, która posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej lub widziała akt przemocy domowej⁵⁴.

W formularzu „Niebieska Karta – A” wskazuje się wszystkie osoby doznające przemoc domową i wszystkie osoby ją stosujące. Wypełnienie formularza następuje w obecności pełnoletniej osoby doznającej przemocy domowej. W sytuacji gdy wytworzenie formularza „Niebieska Karta – A” nie jest możliwe z powodu nieobecności pełnoletniej osoby doznającej przemocy domowej, jej złego stanu zdrowia lub ze względu na zagrożenie życia lub zdrowia, wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A” następuje niezwłocznie po nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z tą osobą lub po ustaniu przyczyny uniemożliwiającej jego wypełnienie⁵⁵.

Zapewnienie bezpieczeństwa oraz ochrona życia i zdrowia osób doznających przemocy jest najważniejszym zadaniem dla służb. Przedstawiciel podmiotu wszczynającego procedurę ma obowiązek podjęcia działań interwencyjnych. Działania te w szczególności polegają na zapobieganiu zagrożenia dla życia oraz zdrowia, udzieleniu pierwszej pomocy lub zapewnieniu pomocy medycznej.

Do obowiązków funkcjonariusza Policji w związku z podejmowaniem działań związanych z procedurą Niebieskie Karty należy:

- udzielenie osobie doznającej przemocy domowej niezbędnej pomocy, w tym udzielenie pierwszej pomocy przedmedycznej,
- zorganizowanie niezwłocznego dostępu do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej,
- podjęcie, w razie potrzeby, innych niezbędnych czynności zapewniających ochronę życia, zdrowia i mienia osób doznających przemocy domowej, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby stosującej przemoc domową środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania,
- przeprowadzenie, o ile jest to możliwe, z osobą stosującą przemoc domową rozmowę, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby stosującej przemoc domową albo

⁵⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, art. 2.

⁵⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury..., § 2.

- nad małoletnim lub pełnoletnią osobą nieporadną ze względu na jej wiek lub stan zdrowia, oraz wzywa osobę stosującą przemoc domową do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego,
- przeprowadzenie na miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowych w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa,
 - podjęcie działań mających na celu zapobieganie zagrożeniom mogących występować w środowisku domowym, w szczególności polegających na składaniu systematycznych wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej w zależności od potrzeb określonych przez grupę diagnostyczno-pomocową,
 - dokonanie niezbędnych ustaleń w zakresie udziału osoby stosującej przemoc domową w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową,
 - informowanie, w formie notatki urzędowej, zespół interdyscyplinarny o działaniach podejmowanych wobec osoby doznającej przemocy domowej oraz osoby stosującej przemoc domową, w tym w szczególności o udziale w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową⁵⁶.

Należy również przeprowadzić rozmowę z osobą doznającą przemocy domowej, a także w miarę możliwości z osobą stosującą przemoc. Bardzo istotne jest, aby rozmowa z osobą doznającą przemocy domowej odbyła się w warunkach bezpiecznych, gwarantujących swobodę wypowiedzi oraz poszanowania godności. Komunikacja z osobą doznającą przemocy domowej powinna zostać przeprowadzona w przystępnym, przejrzystym oraz zrozumiałym dla niej języku. Niezbędne jest również uwzględnienie stanu psychofizycznego osoby doznającej przemocy oraz okoliczności, które mogą mieć negatywny wpływ na zdolność jej rozumienia. Osoba stosującą przemoc domową powinna zostać poinformowana o prawnokarnych konsekwencjach jej stosowania oraz o konieczności natychmiastowej zmiany sposobu postępowania⁵⁷. Należy pamiętać, że nie wdraża się procedury „Niebieskie Karty” w przypadku, gdy działanie lub zaniechanie o charakterze przemocy domowej przejawia osoba, która nie osiągnęła pełnoletniości. W sytuacji gdy powyższe zachowania wyczerpują znamiona czynu karalnego lub występują przesłanki świadczące o demoralizacji nieletniego,

⁵⁶ Tamże, § 17.

⁵⁷ Tamże, § 4.

policjant podejmuje wobec tej osoby czynności określone w ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁵⁸. Zapewnienie bezpieczeństwa małoletnim oraz osobom nieporadnym jest szczególnie istotne. Wymaga ogromnego zaangażowania oraz wykazania empatii ze strony osoby udzielającej pomocy. Warto pamiętać o tym, iż w sytuacji podejrzenia stosowania przemocy domowej wobec osoby małoletniej działania w ramach procedury realizowane są w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego. Oczywiście nie może być to osoba stosująca przemoc. Jeżeli istnieje podejrzenie, że osobami stosującymi przemoc domową wobec małoletniego są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni czynności w ramach procedury przeprowadzane są w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny lub pełnoletniej osoby wskazanej przez małoletniego. Jeżeli występuje podejrzenie stosowania przemocy domowej wobec pełnoletniej osoby nieporadnej ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny wówczas działania przeprowadza się w obecności opiekuna prawnego lub faktycznego lub pełnoletniej osoby przez nią wskazanej. W przypadku gdy istnieje podejrzenie, że przemoc wobec osoby nieporadnej stosowana jest przez opiekuna prawnego lub faktycznego wówczas działania są prowadzone w obecności osoby najbliższej, a jeżeli nie ma takiej osoby w obecności innej pełnoletniej osoby przez nią wskazanej⁵⁹. Osobom doznającym przemocy przekazuje się formularz „Niebieska Karta – B”. Zawiera on niezwykle istotne dla osoby doznającej przemocy informacje dotyczące m.in. samej procedury, pojęcia i rodzajów przemocy, a także lokalnych placówek pomocowych. Formularza „Niebieska Karta – B” nie przekazuje się osobie stosującej przemoc⁶⁰. Fakt przekazania formularza „Niebieska Karta – B” należy odnotować w części XII formularza „Niebieska Karta – A”, przez zaznaczenie w tabeli znaku „X” w odpowiednim polu⁶¹. Wypełniony formularz „Niebieska Karta – A” niezwłocznie, nie później niż w terminie do 5 dni roboczych od wszczęcia procedury przekazywany jest zespołowi interdyscyplinarnemu. Następnie niezwłocznie, nie później niż w terminie do 3 dni roboczych od jego otrzymania zespół interdyscyplinarny przekazuje formularz grupie diagnostyczno-pomocowej. Kopię wypełnionego formularza „Niebieska Karta – A” pozostawia się u wszczynającego procedurę. Dzielnicowy właściwy terytorialnie względem miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej w terminie nieprzekraczającym 3 dni robocze od dnia otrzymania kopii wypełnionego druku „Niebieska Karta – A”, zakłada i prowadzi teczkę

⁵⁸ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 4.

⁵⁹ Tamże, § 5.

⁶⁰ Tamże, § 6.

⁶¹ Tamże, § 4.

zagadnieniową „Przemoc domowa”. Wskazaną teczkę również zakłada i prowadzi dzielnicowy właściwy ze względu na miejsce pobytu osoby stosującej przemoc domową, w przypadku gdy miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową znajduje się na terenie innej gminy niż rejon służbowy dzielnicowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej. Powyższe następuje wtedy, gdy zespół interdyscyplinarny właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową podjął decyzję o powołaniu grupy diagnostyczno-pomocowej. Dzielnicowy prowadzący teczkę zagadnieniową „Przemoc domowa” w terminie nieprzekraczającym 3 dni robocze od dnia otrzymania kopii wypełnionego druku „Niebieska Karta – A” lub uzyskaniu informacji o prowadzeniu procedury dokonuje sprawdzenia oraz weryfikacji informacji zawartych w systemach, zbiorach danych oraz zestawach zbiorów danych dostępnych dla Policji na temat:

- osoby stosującej przemoc domową,
- zarejestrowanych interwencji Policji, w szczególności interwencji związanych z przemocą domową,
- zarejestrowanych jednostek broni, w miejscach zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej oraz osoby stosującej przemoc domową,
- wydanych nakazów lub zakazów, nakazów i zakazów, zakazów zbliżania, zakazów kontaktowania lub zakazów wstępu,

Powyższym sprawdzeniem należy objąć okres co najmniej ostatnich 12 miesięcy poprzedzających datę wszczęcia procedury.

Właściwy dzielnicowy, w terminie nieprzekraczającym 5 dni roboczych od dnia otrzymania kopii formularza „Niebieska Karta – A” lub informacji o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” przez inny niż Policja podmiot, ma obowiązek złożenia wizyty w miejscu zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej. Powyższa czynność polega przede wszystkim na przeprowadzeniu w obecności osoby doznającej przemocy oceny jej sytuacji, domowej ze szczególnym uwzględnieniem:

- stanu bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej,
- konieczności podjęcia działań mających na celu zapobieżenie zagrożeniu dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy ze strony osoby stosującej przemoc domową.

W przypadku stwierdzenia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, policjant zobowiązany jest do podjęcia czynności określonych w art. 15a-15ah ustawy o Policji⁶².

⁶² Tamże, § 5.

Dzielnicowy prowadzący teczkę zagadnieniową „Przemoc domowa” zobowiązany jest do dokumentowania wszelkich czynności podejmowanych w ramach procedury „Niebieskie Karty”. Sporządzone dokumenty potwierdzające wykonane przez dzielnicowego czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” przekazywane są grupie diagnostyczno-pomocowej natomiast kopie wskazanych dokumentów dzielnicowy przechowuje w wymienionej teźce zagadnieniowej. Należy pamiętać, że dokumenty, które zostały wytworzone w ramach procedury „Niebieskie Karty” nie mogą być przekazywane między jednostkami Policji. W teźce zagadnieniowej „Przemoc domowa” nie mogą zostać umieszczane:

- protokoły z prac grupy diagnostyczno-pomocowej,
- dokumentacja wytworzona w ramach prowadzonego postępowania przygotowawczego,
- kopia formularza „Niebieska Karta – C”,
- kopia formularza „Niebieska Karta – D”.

Osobie stosującej przemoc domową i osobie doznającej przemocy domowej nie udostępnia się dokumentów zgromadzonych w teźce zagadnieniowej „Przemoc domowa”. Jeżeli w trakcie procedury „Niebieskie Karty” zachodzi podejrzenie, że osoba stosująca przemoc domową dopuściła się ponownie stosowania przemocy domowej wobec tej samej osoby lub osób doznających przemocy domowej, wówczas wtedy funkcjonariusz ma obowiązek wypełnienia formularza „Niebieska Karta – A” w zakresie niezbędnym do udokumentowania nowego zdarzenia⁶³.

Pierwsze spotkanie grupy diagnostyczno-pomocowej powinno zostać przeprowadzone niezwłocznie, nie później niż w terminie do 5 dni roboczych od dnia otrzymania formularza „Niebieska Karta – A”. Jej zadaniem jest udzielenie kompleksowej pomocy, w tym celu niezbędne jest dokonanie wszechstronnej analizy i diagnozy sytuacji domowej w związku z podejrzeniem stosowania przemocy. Grupa diagnostyczno-pomocowa w szczególności podejmuje działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy. Przy stwierdzeniu braku występowania przemocy domowej grupa może również rozstrzygnąć o braku zasadności podejmowania wszelkich działań. Każde spotkanie grupy diagnostyczno-pomocowej dokumentowane jest w formie protokołu⁶⁴. Nieobecność osoby stosującej przemoc nie stanowi przesłanki negatywnej do wszczęcia procedury. Z uwagi na konieczność dalszych działań w takim przypadku grupa diagnostyczno-pomocowa zawiadamia tę osobę o wszczęciu procedury w terminie 3 dni roboczych od otrzymania formularza „Niebieska Karta – A”. Jeżeli jest to znacznie utrudnione lub niemożliwe fakt ten

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury..., § 7, § 8.

dokumentuje się określając przyczynę braku zawiadomienia. Na spotkanie grupy zaprasza się osobę doznającą przemocy oraz wzywa osobę stosującą przemoc. W trakcie posiedzenia grupa diagnostyczno-pomocowa w obecności zaproszonej osoby doznającej przemocy domowej dokonuje analizy sytuacji w związku z podejrzeniem stosowania przemocy domowej. Wynikiem tego jest opracowanie indywidualnego planu pomocy lub rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowania działań. Grupa diagnostyczno-pomocowa podejmuje działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej oraz służące poprawie jej sytuacji życiowej. Wszelkie niezbędne ustalenia zawarte są w wypełnionym formularzu „Niebieska Karta – C”.

Istotnym elementem pracy grupy diagnostyczno-pomocowej są działania podejmowane wobec osoby stosującej przemoc. Grupa diagnostyczno-pomocowa w obecności osoby stosującej przemoc domową, dokonuje analizy sytuacji personalnej i na podstawie informacji zawartych w formularzu „Niebieska Karta – D” dokonuje ustaleń dotyczących dalszych działań, zobowiązując osobę stosującą przemoc domową do ich realizacji w celu zmiany jej postępowania.

Do głównych zadań grupy diagnostyczno-pomocowej w ramach podejmowanych działań związanych z procedurą należy:

- ocena sytuacji domowej, potrzeb i zasobów osoby doznającej przemocy domowej oraz osoby stosującej przemoc domową,
- udzielanie pomocy osobie doznającej przemocy domowej,
- opracowywanie indywidualnego planu pomocy dla osoby doznającej przemocy domowej i jej środowiska domowego zawierający propozycje działań pomocowych,
- podejmowanie działań w stosunku do osoby stosującej przemoc domową w celu zaprzestania stosowania tego rodzaju zachowań,
- informowanie osoby stosującej przemoc domową o prawnokarnych konsekwencjach jej stosowania,
- wnioskowanie do zespołu interdyscyplinarnego o skierowanie osoby stosującej przemoc domową do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową,
- motywowanie osoby stosującej przemoc domową do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową oraz programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową,
- uświadamianie osoby stosującej przemoc domową o zagrożeniach wynikających z nadużywania alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych lub leków,

- rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowania działań,
- przekazuje osobie stosującej przemoc domową informacje o koniecznych do zrealizowania działaniach w celu zaprzestania stosowania przemocy domowej,

Do głównych zadań pracownika socjalnego jednostki organizacyjnej pomocy społecznej lub pracownika centrum usług społecznych w ramach podejmowanych działań związanych z procedurą należy:

- diagnoza sytuacji osoby doznającej przemocy domowej,
- udzielanie całościowych informacji o możliwościach uzyskania pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób doznających przemocy domowej,
- przekazywanie informacji o formach pomocy małoletnim doznającym przemocy domowej oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc,
- udzielanie informacji osobie doznającej przemocy o możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę jej sytuacji,
- zorganizowanie niezwłocznego dostępu do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej,
- zapewnienie osobie doznającej przemocy domowej schronienia w całodobowej placówce świadczącej pomoc,
- podejmowanie działań mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w środowisku domowym,
- składanie systematycznych wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej, w zależności od potrzeb określonych przez grupę diagnostyczno-pomocową,
- informowanie osoby stosującej przemoc o prawnych konsekwencjach jej stosowania oraz o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii, udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową⁶⁵.

W przypadku niepotwierdzenia informacji o stosowaniu przemocy domowej grupa diagnostyczno-pomocowa odstępuje od dalszych działań, co jest dokumentowane w formie pisemnej i elektronicznej⁶⁶. Udokumentowanie powyższego faktu następuje w formie protokołu zakończenia procedury „Niebieskie Karty”. Grupa diagnostyczno-pomocowa wskazywany protokół przekazuje do zespołu interdyscyplinarnego niezwłocznie w terminie nie późniejszym niż 7 dni roboczych od dnia sporządzenia. O odstąpieniu od dalszych działań zawiadamia się osobę doznającą

⁶⁵ Tamże, § 15, § 16.

⁶⁶ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 9b.

przemocy domowej oraz osobę stosującą przemoc domową⁶⁷. Po zakończeniu procedury grupa diagnostyczno-pomocowa podejmuje działania monitorujące wobec osób doznających przemocy. Wymienione działania podejmowane są przez okres 9 miesięcy po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”⁶⁸. Polegają one w szczególności na składaniu wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa, poradnictwie oraz udzielaniu odpowiedniego wsparcia. Rodzaj, formę oraz sposób realizacji wskazanych działań, określa grupa diagnostyczno-pomocowa. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy składanie wizyt sprawdzających, jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, mogą być prowadzone za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej umożliwiających porozumiewanie się na odległość⁶⁹. Wizyty monitorujące składa dzielnicowy, który realizował zadania w ramach procedury „Niebieskie Karty”, a w przypadku jego nieobecności funkcjonariusz wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba. W sytuacji gdy miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową znajduje się w innej gminie, niż miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy, a w trakcie realizacji procedury zespół interdyscyplinarny właściwy ze względu na miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową, podjął decyzję o powołaniu grupy diagnostyczno-pomocowej, wskazane wizyty realizowane są przez dzielnicowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej i dzielnicowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową. W przypadku ich nieobecności wizyty realizują, inni policjanci wyznaczeni przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba. W przypadku gdy grupa diagnostyczno-pomocowa nie określi częstotliwości wizyt monitorujących, dzielnicowy, a w przypadku jego nieobecności policjant wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba, składa powyższe wizyty nie rzadziej niż raz na miesiąc w pierwszym kwartale okresu trwania działań monitorujących, a następnie w pozostałym okresie nie rzadziej niż raz na 2 miesiące. Czynności te dokumentowane są w notatce urzędowej, która przekazywana jest grupie diagnostyczno-pomocowej w terminie nieprzekraczającym 3 dni robocze od wizyty monitorującej, natomiast kopia notatki urzędowej umieszczana jest w teczce zagadnieniowej „Przemoc domowa”. Jeżeli w trakcie wizyt monitorujących powzięto uzasadnione podejrzenie o występowaniu przemocy domowej należy niezwłocznie wszcząć procedurę „Niebieskie Karty”⁷⁰.

⁶⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury..., § 19, § 20.

⁶⁸ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 9h.

⁶⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury..., § 21.

⁷⁰ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 7.

Rozdział 4.

Uprawnienia Policji w zakresie realizacji środków izolacji prawnej wobec osób stosujących przemoc domową

Poniższy rozdział zawiera uregulowania prawne dotyczące środków izolacyjnych stosowanych przez Policję wobec osób stosujących przemoc domową. Istotne działania służące właściwemu zapewnieniu bezpieczeństwa osobom doznającym przemocy domowej poprzez izolację osób stosujących przemoc zostały podjęte już ponad dziesięć lat temu. W czerwcu 2010 roku zaczęła obowiązywać nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która została wprowadzona ustawą o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw. Wskazane unormowanie poza nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadziło nowe rozwiązania prawne służące izolowaniu sprawców przemocy domowej. Znaczące zmiany w powyższym zakresie nastąpiły przede wszystkim w przepisach Kodeksu postępowania karnego dotyczące zatrzymania osoby. Zostały dodane uprawnienia Policji w obszarze zatrzymania osoby określone w artykułach 244 § 1 i 244 § 1b Kodeksu Postępowania Karnego. W sytuacji zatrzymania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby współzamieszkującej na podstawie artykułu 244 § 1a lub 244 § 1b Kodeksu postępowania karnego nadrzędnym celem jest natychmiastowe zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej oraz niezwłoczne przywrócenie porządku prawnego. Ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw z dnia 10 czerwca 2010 roku wprowadziła kolejne uprawnienie Policji do zatrzymania prewencyjnego osoby. Zostało określone w artykule 15a ustawy o Policji w postaci zatrzymania sprawcy przemocy domowej stwarzającego bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego w trybie określonym w artykule 15 ustawy o Policji. Wskazane uprawnienie, podobnie jak w przypadku zatrzymania procesowego określonego w art. 244 § 1a i 244 § 1b Kodeksu postępowania karnego, zostało wprowadzone w celu bezzwłocznego odizolowania osoby stosującej przemoc od osoby doznającej przemocy domowej w sytuacji bezpośredniego zagrożenia dla jej życia i zdrowia.

W dniu 30 kwietnia 2020 roku zatwierdzono ustawę o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która to wprowadziła ważne zmiany w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji dodając Policji nowe

uprawnienia mające na celu izolowanie osoby stosującej przemoc domową poprzez wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu i bezpośredniego otoczenia oraz zakazu zbliżania się do tego lokalu i bezpośredniego otoczenia na okres 14 dni.

W dniu 14 lutego 2023 roku została ogłoszona ustawa z dnia 13 stycznia 2023 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która wprowadziła zmiany w przepisach zawartych w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji. W związku z powyższymi aktami prawnymi Policja zyskała dodatkowe uprawnienia, na podstawie których funkcjonariusz posiada prawo do wydania: nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do tego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach na odległość, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy.

Aktualnie do form izolacji osób stosujących przemoc domową stosowanych przez Policję zalicza się:

- zatrzymanie w trybie art. 244 § 1a k.p.k – Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi⁷¹,
- zatrzymanie w trybie art. 244 § 1b k.p.k – Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi⁷²,
- zatrzymanie w trybie art. 15a ustawy o Policji – Policjant ma prawo zatrzymania, w trybie określonym w art. 15, osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289, 535 i 1606), zwanej dalej „ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej”, stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego⁷³,

⁷¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, art. 244 § 1a.

⁷² Tamże, art. 244 §1b.

⁷³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art.15a.

- wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do tego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy⁷⁴.

4.1. Zatrzymanie procesowe

Zatrzymanie na podstawie art. 244 § 1a k.p.k. oraz art. 244 § 1b k.p.k. jest zatrzymaniem procesowym. Stosowane jest w sytuacji występowania uzasadnionego przypuszczenia, że osoba stosująca przemoc domową swoim zachowaniem bądź też zaniechaniem dopuściła się przestępstwa wobec osoby z którą wspólnie zamieszkuje. Wymienione przestępstwo musi być ściśle związane ze stosowaną przemocą wobec wskazanej osoby. Warunkiem niezbędnym do zatrzymania osoby stosującej przemoc domową podejrzaną o popełnienie przestępstwa jest występowanie przesłanki w postaci obawy ponownego popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby współzamieszkującej. Dodatkowo obawa ta może być uzasadniana występowaniem gróźb ponownego popełnienia przestępstwa przez osobę stosującą przemoc domową. Ogromny wpływ na podjęcie decyzji funkcjonariusza o powyższym zatrzymaniu osoby niewątpliwie mają: zachowanie pokrzywdzonego oraz jego stan psychofizyczny, przekazane oświadczenie odnośnie do agresywnego zachowania sprawcy, obiektywna ocena nasilenia występowania przemocy, widoczne ślady na ciele mogące świadczyć o doznawanej przemocy. Istotne jest również uwzględnienie stanu psychofizycznego oraz zachowania osoby podejrzanego o popełnienie przestępstwa w trakcie trwania interwencji. Należy w szczególności zwrócić uwagę na przemoc fizyczną wobec osoby pokrzywdzonej, kierowane wszelkimi gróźbami, a także na stan pobudzenia osoby stosującej przemoc. W celu podjęcia właściwej decyzji o zatrzymaniu osoby, policjant powinien posłużyć się kwestionariuszem szacowania ryzyka. Zatrzymanie osoby podejrzanego o popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby współzamieszkującej zapewnia na okres do 48 godzin poczucie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy. Wskazany czas ma służyć Policji na zebranie materiału dowodowego dotyczącego popełnienia przestępstwa przez zatrzymanego. Należy zwrócić uwagę, że izolacja osoby stosującej przemoc poprzez zatrzymanie z art. 244 § 1a i art. 244 § 1b k.p.k. może zostać wydłużona na czas wyznaczony przez sąd lub prokuratora w postanowieniu o zastosowaniu środka zapobiegawczego.

⁷⁴ Tamże, art. 15 aa, art. 15ab.

4.2. Zatrzymanie prewencyjne

Zatrzymanie osoby stosującej przemoc domową na podstawie art. 15a ustawy o Policji traktowane jest jako zatrzymanie prewencyjne. Nadrzędnym celem powyższego działania jest niedopuszczenie do popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej. O zasadności zastosowania tego typu zatrzymania stanowi fakt stosowania przemocy domowej w sposób stwarzający bezpośrednio, wysoce prawdopodobne zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. Funkcjonariusz Policji w celu stwierdzenia zasadności zatrzymania ocenia ryzyko bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego, odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka, biorąc pod uwagę w szczególności:

- akty fizycznej przemocy domowej,
- wiek osoby doznającej przemocy domowej,
- stosowanie przemocy domowej wobec kobiety w ciąży,
- niepełnosprawność w rozumieniu art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 100, 173, 240, 852, 1234 i 1429) osoby doznającej przemocy domowej,
- zależność osoby doznającej przemocy domowej od osoby stosującej tę przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne,
- zaburzenia psychiczne osoby, o której mowa w ust. 1,
- stan osoby, o której mowa w ust. 1, podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych,
- kierowanie przez osobę, o której mowa w ust. 1, gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia,
- dostęp osoby, o której mowa w ust. 1, do niebezpiecznego narzędzia lub broni,
- informacje o dotychczas stosowanej przemocy lub prowadzonych postępowaniach wobec osoby, o której mowa w ust. 1, w związku z użyciem przemocy,
- informacje od osób, o których mowa w art. 9c ust. 1 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, dotyczące ich obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy domowej,
- informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących przez osobę, o której mowa w ust. 1, w związku ze stosowaniem przemocy,

- informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę doznającą przemocy domowej w związku ze stosowaniem tej przemocy⁷⁵.

Policjant podejmujący interwencję może podjąć decyzję o izolacji osoby stosującej przemoc domową po dokładnym ustaleniu okoliczności zdarzenia oraz zebraniu informacji przy pomocy kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego. Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego stanowi załącznik nr 2 do Rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 10 sierpnia 2023 roku w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu. Przesłanką do zatrzymania osoby w trybie art. 15a ustawy o Policji jest stwierdzenie bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na artykuł 40 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi, w którym jest mowa o możliwości doprowadzenia do wytrzeźwienia osoby będącej w stanie nietrzeźwości, która swoim zachowaniem stwarza zagrożenia dla życia lub zdrowia innych osób. Ponadto pozostałe przesłanki wymienione w art. 15a ust. 2 ustawy o Policji, nie przewidują zatrzymania osoby stosującej przemoc domową poprzez doprowadzenie wskazanej osoby do wytrzeźwienia. W sytuacji stwierdzenia bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia ludzkiego w związku z stwierdzeniem przemocy domowej, zasadnym rozwiązaniem jest zatrzymanie osoby na podstawie art. 15a ustawy o Policji. Na dokonanie powyższego zatrzymania nie ma wpływu stwierdzony stan nietrzeźwości osoby stosującej przemoc domową. Osoba stosująca przemoc domową doprowadzona do wytrzeźwienia do izby wytrzeźwień lub pomieszczenia dla osób zatrzymanych znajduje się tam do momentu ustania stanu nietrzeźwości, jednak czas zatrzymania nie może być dłuższy niż 24 godziny. Po wytrzeźwieniu osoba ta może powrócić do miejsca pobytu osoby doznającej przemocy domowej bez obciążenia skutkami prawnymi. Osoba zatrzymana prewencyjnie stosująca przemoc domową umieszczana jest w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych na czas nieprzekraczający 48 godzin.

- **Nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.**

Funkcjonariusz Policji ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy, nakaz

⁷⁵ Tamże, art. 15a.

natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „nakazem i zakazem”. Wskazana regulacja prawna pozwala na natychmiastowe oddzielenie osoby stosującej przemoc domową od osoby doznającej przemocy. Głównym celem takiego rozwiązania jest bezzwłoczne zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy. Decyzję o zastosowaniu powyższej formy izolacji podejmuje policjant wykonujący czynności wobec osoby doznającej przemocy. Warto podkreślić, że w przypadku stosowania powyższej formy izolacji nie jest wymagane stwierdzenie występowania bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia ludzkiego osoby doznającej przemocy.

W trakcie wystawiania nakazu i zakazu wskazywany jest obszar lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc domową jest obowiązana zachować⁷⁶. Podczas wyznaczania obszaru lub odległości policjant bierze pod uwagę główną przesłankę wydanego nakazu lub zakazu jaką jest zapewnienie bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej. Przepis ten można zastosować do każdego lokalu służącego zaspokajaniu bieżących potrzeb mieszkaniowych, w tej sytuacji nie ma znaczenia która ze stron jest prawnym właścicielem nieruchomości⁷⁷. Osoba stosująca przemoc ma obowiązek pozostawienia kluczy od powyższego lokalu. W przypadku odmowy pozostawienia przez osobę stosującą przemoc domową, wobec której wydano nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, kluczy do wspólnie zajmowanego mieszkania i pomieszczeń jego bezpośredniego otoczenia w tym mieszkaniu oraz wystąpienia okoliczności, z których wynika, że osoba ta posiada je przy sobie, policjant w celu ochrony przed bezprawnymi zamachami na życie lub zdrowie osoby doznającej przemocy domowej, może dokonać sprawdzenia prewencyjnego, o którym mowa w art. 15 ust. 1 pkt 9 ustawy o Policji. Fakt sprawdzenia prewencyjnego oraz pozostawienia przez osobę stosującą przemoc domową ujawnionych w jego toku kluczy do wspólnie zajmowanego mieszkania i pomieszczeń jego bezpośredniego otoczenia w tym mieszkaniu, jest dokumentowany w protokole czynności opuszczenia⁷⁸.

- **Zakaz zbliżania się do osoby na wyrażoną w metrach odległość.**
- **Zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej.**

Dodatkowo funkcjonariusz ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej,

⁷⁶ Tamże, art. 15aa.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 18.

stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy zakaz zbliżania się do tej osoby na wyrażoną w metrach odległość, zwany dalej „zakazem zbliżania” lub zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, zwany dalej „zakazem kontaktowania”. Nałożony „zakaz zbliżania” skutkuje tym, że osoba stosująca przemoc nie może znajdować się w pobliżu osoby doznającej przemocy. Wskazana odległość określana w metrach, którą definiuje funkcjonariusz wystawiający zakaz. Zastosowanie „zakazu kontaktowania” zabrania możliwości podejmowania określonych przez funkcjonariusza form kontaktu osoby stosującej przemoc z osobą jej doznającą.

- **Zakaz wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej i przebywania na tym terenie.**

Jeżeli osoba doznająca przemocy domowej uczęszcza do szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, uprawia sport lub pracuje, policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy, zakaz wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie, zwany dalej „zakazem wstępu”⁷⁹. W sytuacji gdy osoba stosująca przemoc domową uczy się lub jest zatrudniona w miejscach, do których uczęszcza lub pracuje osoba doznająca przemocy domowej, nie można wydać zakazu wstępu. W takim przypadku funkcjonariusz ma możliwość zastosowania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania lub zakazu kontaktowania⁸⁰.

Warto podkreślić, że możliwość zastosowania powyższych form izolacji wobec osoby stosującej przemoc w ogromnym stopniu pozytywnie przekładają się na bezpieczeństwo oraz komfort psychiczny osoby doznającej przemocy domowej. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania, zakaz wstępu mogą być stosowane łącznie. Należy stwierdzić, że uprawnienia te pozwalają na wielopłaszczyznowe zabezpieczenie osób doznających przemocy przed jej negatywnymi skutkami.

Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania oraz zakaz wstępu są natychmiast wykonalne. Jeżeli po wydaniu nakazu i zakazu wystąpią okoliczności uzasadniające wydanie zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, dzień zakończenia ich obowiązywania musi odpowiadać dniowi, w którym upływa termin stosowania nakazu i zakazu⁸¹. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania

⁷⁹ Tamże, art. 15aa.

⁸⁰ Tamże, § 13.

⁸¹ Ustawa o Policji, art. 15aab.

i zakaz wstępu tracą moc po upływie 14 dni od dnia ich wydania, wyjątek stanowi udzielenie zabezpieczenia przez sąd, którym zostały one przedłużone. Przy obliczaniu terminu nie uwzględnia się dnia, w którym nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu zostały wydane. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania i zakaz wstępu tracą także moc, w przypadku gdy po ich wydaniu wobec osoby stosującej przemoc domową zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania⁸². Wymienione środki tracą również swoją moc w przypadku uchylenia ich przez sąd w związku ze stwierdzeniem bezzasadności lub nielegalności ich wydania. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu może zostać wydany przez funkcjonariusza podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu lub w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy domowej, mogącej pochodzić od osoby doznającej przemocy domowej, kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków. W sytuacji, gdy osoba stosująca przemoc została zatrzymana i umieszczona w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych jednostki organizacyjnej Policji w związku z wystąpieniem bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia ludzkiego, nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu wystawiany jest bezpośrednio po jej zwolnieniu⁸³. Wskazaną czynność wykonuje funkcjonariusz wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba. W sytuacji sporządzenia kwestionariusza szacowania zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego przed czynnością zatrzymania osoby czynności tej nie powtarza się przed wydaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu. Jeśli zostanie stwierdzone występowanie zagrożenia dla życia lub zdrowia kilku osób doznających przemocy domowej, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, policjant wydaje odrębnie dla każdej osoby doznającej przemocy domowej. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu również wydawany jest odrębnie dla każdej osoby stosującej przemoc domową, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej⁸⁴. Funkcjonariusz w przypadku wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, ma obowiązek poinformowania osoby doznającej przemocy domowej o:

- możliwości i sposobie złożenia żądania, aby sąd zobowiązał osobę stosującą przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego

⁸² Tamże, art. 15 ak.

⁸³ Tamże, art. 15 ab.

⁸⁴ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 13.

otoczenia, wydał zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakaz zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej, zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakaz wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej i przebywania na tym terenie, o których mowa w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej,

- obowiązku wszczęcia przez organy ścigania, niezależnie od wydanego nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, postępowania karnego w związku z popełnieniem ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy i możliwości stosowania w toku prowadzonego postępowania środków zapobiegawczych, których mowa w przepisach Kodeksu postępowania karnego,
- możliwości uzyskania wielopłaszczyznowego wsparcia we właściwym miejscowo ośrodku pomocy społecznej, specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i innych placówkach świadczących pomoc osobom doznającym przemocy domowej oraz całodobowym ogólnopolskim telefonie dla osób doznających przemocy domowej,
- możliwości uzyskania pomocy udzielanej przez podmioty, które otrzymały dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, o którym mowa w przepisach Kodeksu karnego wykonawczego, danych teleadresowych, najbliższych miejscowo dla osoby doznającej przemocy domowej, siedzib tych podmiotów i innych niezbędnych danych kontaktowych tych podmiotów,
- możliwości przekazania danych osobowych najbliższemu miejscowo podmiotowi które otrzymały dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w celu udzielenia pomocy, chyba że osoba ta nie wyrazi na to zgody,
- przekazaniu jej danych osobowych właściwemu ze względu na miejsce jej pobytu Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie w celu podjęcia działań pozostających we właściwości powiatu na podstawie przepisów ustawy przeciwdziałaniu przemocy domowej, chyba że osoba ta nie wyrazi na to zgody⁸⁵.

Funkcjonariusz w przypadku wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, ma obowiązek pouczenia osoby stosującej przemoc domową o:

- przyczynach ich wydania, o możliwości i sposobie złożenia zażalenia, a także, w przypadku wydania nakazu i zakazu – informuje o danych teleadresowych

⁸⁵ Ustawa o Policji, art. 15ag.

właściwych miejscowo placówek zapewniających miejsca noclegowe oraz placówek prowadzących programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową lub programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową⁸⁶.

We wskazanym zażaleniu osoba oraz prokurator może domagać się zbadania prawidłowości prowadzenia czynności, zasadności oraz legalności wydanego nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu. Zażalenie wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu. Złożone zażalenie rozpatrywane jest przez sąd rejonowy, do którego należy rozpoznawanie spraw z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej w terminie nieprzekraczającym 3 dni od dnia jego wpływu. W sytuacji uchylenia nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu z uwagi na brak zasadności lub legalności, sąd niezwłocznie zawiadamia o powyższym fakcie osobę doznającą przemocy, prokuratora, właściwą jednostkę Policji oraz zespół interdyscyplinarny. Natomiast w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, bezzasadności lub nielegalności informowany jest ponadto przełożony policjanta, który wydał nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu⁸⁷.

Na Policję został nałożony obowiązek kontroli przestrzegania wydanego nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu. Podczas trwania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu funkcjonariusze przynajmniej trzykrotnie sprawdzają, czy powyższe środki nie są naruszane przez osobę, wobec której zostały zastosowane. Pierwsze sprawdzenie należy przeprowadzić kolejnego dnia po wydaniu nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakaz wstępu. Czynność tę przeprowadza policjant wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba. Kolejne sprawdzenia powinny następować w odstępach co najmniej 3 dni. Drugie i trzecie sprawdzenie przeprowadza właściwy terenowo dzielnicowy realizujący zadania w ramach procedury „Niebieskie Karty”, a w przypadku jego nieobecności policjant wyznaczony przez kierownika komórki organizacyjnej Policji lub upoważniona przez niego osoba⁸⁸.

Posiadanie broni palnej przez osobę stosującą przemoc jest niewątpliwie dodatkowym czynnikiem ryzyka negatywnie wpływającym na bezpieczeństwo osoby doznającej przemocy domowej. Jeżeli osoba stosująca przemoc domową posiada broń palną wówczas o wszczęciu wobec niej procedury niezwłocznie powiadamia się

⁸⁶ Tamże, art. 15ah.

⁸⁷ Tamże, art. 15aj.

⁸⁸ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 23.

komórkę organizacyjną komendy wojewódzkiej Policji albo Komendy Stołecznej Policji właściwej w sprawach wydawania pozwoleń na broń. Jeżeli organem wszczynającym procedurę jest Policja obowiązek ten spoczywa na jednostce organizacyjnej Policji wszczynającej procedurę. W przypadku wszczęcia procedury przez inny podmiot zawiadomienia dokonuje przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego. Jeżeli osobą stosującą przemoc jest żołnierz czynnej służby wojskowej zawiadamia się jednostkę Żandarmerii Wojskowej właściwą w sprawach pozwoleń na broń⁸⁹.

W sytuacji, gdy osoba stosująca przemoc domową stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy posiada broń palną to wówczas należy odebrać jej powyższe narzędzie wraz z amunicją oraz dokumentami potwierdzającymi legalność jej posiadania. Powyższe odbywa się na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. z 2022 r. poz. 2516 oraz z 2023 r. poz. 535, 803, 1030 i 1532)⁹⁰.

Artykuł 19a ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji mówi o tym, że osobie posiadającej broń, amunicję oraz dokumenty potwierdzające legalność posiadania broni Policja, a w przypadku żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową Żandarmeria Wojskowa, odbiera za pokwitowaniem broń, amunicję oraz dokumenty potwierdzające legalność posiadania broni w niżej wymienionych przypadkach:

- wszczęcia wobec tej osoby procedury „Niebieskie Karty” w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289, 535 i 1606),
- zatrzymania tej osoby w związku ze stosowaniem przez nią przemocy domowej,
- wydania wobec tej osoby nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do osoby doznającej tej przemocy na wyrażoną w metrach odległość, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie, o których mowa w art. 15aa ust. 1 i art. 15aaa ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2024 r. poz. 145),
- wydania wobec tej osoby nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się

⁸⁹ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 9f.

⁹⁰ Tamże, art. 9g.

do osoby doznającej tej przemocy na wyrażoną w metrach odległość, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie, o których mowa w art. 18a ust. 1 i art. 18aa ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1266 i 1860),

- powiadomienia przez sąd o wydaniu wobec tej osoby w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 11a i art. 11aa ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia lub postanowienia zobowiązującego do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do osoby doznającej tej przemocy na wyrażoną w metrach odległość lub zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie.

Odebraną broń, amunicję oraz dokumenty potwierdzające jej legalność niezwłocznie przekazuje się do depozytu właściwemu organowi Policji albo Żandarmerii Wojskowej, dostarczając jednocześnie kopię dokumentacji sporządzonej w związku z odebraniem broni, amunicji oraz dokumentów potwierdzających legalność posiadania broni. Jeżeli osobie stosującej przemoc domową została odebrana za pokwitowaniem broń, amunicja oraz dokumenty potwierdzające legalność posiadania broni, pełni służbę w formacji uzbrojonej, zawiadamia się o tym fakcie jej przełożonego⁹¹. Kopię pokwitowania, przekazuje się dzielnicowemu właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej, który przechowuje ją w teczce zagadnieniowej „Przemoc domowa”. Jeżeli osoba zatrzymana w związku ze stosowaniem przez nią przemocy domowej odmawia wydania broni palnej, amunicji oraz dokumentów potwierdzających legalność jej posiadania, policjant, uwzględniając charakter i okoliczności zdarzenia, podejmuje wszelkie dostępne środki zmierzające do ich odebrania⁹². Ponadto powyższą publikację warto zaopatrzyć o treści zawarte artykułach 66 b oraz 66c Ustawy Kodeks Wykroczeń.

Artykuł 66b Kodeks Wykroczeń stanowi:

§ 1.

Kto nie stosuje się do wydanego przez:

⁹¹ Ustawa z dnia 21.05.1999 r o broni amunicji art. 19a.

⁹² Wytoczne nr 3 Komendanta Głównego Policji..., § 12.

- 1) Policję, na podstawie art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2023 r. poz. 171, z późn. zm.), albo Żandarmerię Wojskową, na podstawie art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 1214, z 2022 r. poz. 655, 1488 i 2600 oraz z 2023 r. poz. 289 i 535), nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
- 2) Policję, na podstawie art. 15aaa ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, albo Żandarmerię Wojskową, na podstawie art. 18aa ust. 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie, gdy osoba doznająca przemocy domowej przebywa na ich terenie,
- 3) sąd postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia przez:
 - a) przedłużenie obowiązywania nakazu i zakazu lub zakazów, o których mowa w pkt 1 i 2,
 - b) zobowiązanie osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub wydanie zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, lub zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, i przebywania na tym terenie, o których mowa w art. 11a ust. 1 i art. 11aa ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289 i 535),
- 4) sąd postanowienia o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o zakazie zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o zakazie wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, i przebywania na tym terenie, o których mowa w art. 11a ust. 1 i art. 11aa ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej
– podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2.

Tej samej karze podlega, kto umyślnie nie stosuje się do wydanego przez:

- 1) Policję, na podstawie art. 15aaa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, albo Żandarmerię Wojskową, na podstawie art. 18aa ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość lub zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej;
- 2) sąd postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia przez:
 - a) przedłużenie obowiązywania zakazów, o których mowa w pkt 1,
 - b) wydanie zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość lub zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, o których mowa w art. 11aa ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej;
- 3) sąd postanowienia o zakazie zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość lub o zakazie kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, o których mowa w art. 11aa ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej⁹³.

Niepodporządkowanie się wskazanym w tym przepisie rozstrzygnięciom może polegać zarówno na zaniechaniu jak i na działaniu. Przykładem zaniechania może być brak opuszczenia przez sprawcę mieszkania zajmowanego wspólnie z osobą doznającą przemocy. Natomiast działanie może polegać na zbliżaniu się osoby stosującej przemoc do wspólnie zajmowanego mieszkania lub naruszeniu określonego zakazu wstępu. Do jego znamion nie należy skutek, np. w postaci wzbudzenia poczucia zagrożenia u pokrzywdzonego. Za popełnienie wykroczenia z art. 66b KW w obu typach ustawodawca przewidział jednakowe zagrożenie karą. Została ona określona alternatywnie – kara aresztu, ograniczenia wolności lub grzywny⁹⁴. Należy pamiętać, że wobec sprawców wykroczenia, o których mowa w art. 66b Kodeksu wykroczeń stosuje się postępowanie przyspieszone.

Poniżej zaprezentowane zostały przesłanki do zastosowania postępowania przyspieszonego wynikające z artykułu 90 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia:

§ 1. Postępowanie przyspieszone stosuje się do osób niemających stałego miejsca zamieszkania lub miejsca stałego pobytu, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

⁹³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, art. 66b.

⁹⁴ <https://sip.legalis.pl/> [dostęp: 14.10.2024 r.].

§ 2. Postępowanie przyspieszone stosuje się również do osób przebywających jedynie czasowo na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione.

§ 2a. Postępowanie przyspieszone stosuje się także wobec sprawców wykroczenia, o którym mowa w art. 66b Kodeksu wykroczeń.

§ 3. Postępowanie przyspieszone stosuje się także wobec sprawców wykroczeń popełnionych w związku z imprezą masową, określoną w przepisach o bezpieczeństwie imprez masowych:

- 1) przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, określonych w art. 50, art. 50a, art. 51 i art. 52a Kodeksu wykroczeń;
- 2) przeciwko mieniu i urządzeniom użytku publicznego, określonych w art. 124 i 143 Kodeksu wykroczeń.

§ 4. Postępowanie przyspieszone stosuje się ponadto, gdy ustawa tak stanowi.

§ 5. Postępowania przyspieszonego nie stosuje się wobec osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych⁹⁵.

Artykuł 66c Ustawy kodeks wykroczeń brzmi:

Kto uporczywie nie stosuje się do obowiązków określonych w art. 4 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny⁹⁶. W art. 4 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej wskazane jest, że osoba stosująca przemoc domową, po skierowaniu przez zespół interdyscyplinary do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, ma obowiązek:

- zgłosić się do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową,
- dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej zaświadczenie o zgłoszeniu się do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, w terminach określonych w przepisach ustawy,
- ukończyć programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową lub programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową w terminach określonych przez podmiot realizujący te programy,

⁹⁵ Ustawa z dnia 24.08.2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, art. 90.

⁹⁶ Kodeks wykroczeń, art. 66c.

- dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej zaświadczenie o ukończeniu programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową lub programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową⁹⁷.

Programy te mają na celu w szczególności powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed jej dalszym stosowaniem. Odbywa się to za pomocą rozwijania umiejętności samokontroli oraz rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy. Programy korekcyjno-edukacyjne oraz programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową mogą być realizowane w formie spotkań indywidualnych lub grupowych. Zajęcia prowadzone są przez specjalistów z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej, psychologów, pedagogów, terapeutów oraz psychoterapeutów.

Wymienione wykroczenie można popełnić tylko przez zaniechanie. Niestosowanie się do obowiązków musi być uporczywe. Uporczywość odnosi się przede wszystkim do powtarzalności zachowania sprawcy. Znamię to oznacza, że zachowanie sprawcy albo ma trwać przez pewien czas, albo powtarzać się kilkakrotnie. Elementem podmiotowym jest tutaj pewne nastawienie sprawcy polegające na nieustępliwości, chęci postawienia na swoim. Natomiast element przedmiotowy przejawia się w powtarzalności zachowań lub utrzymywaniu określonego stanu. Należy zauważyć, że obowiązki wymienione w art. 4 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej mają charakter formalny. W szczególności ustawodawca nie wymaga, aby sprawca przemocy domowej faktycznie zmienił stosowane wzorce zachowań i dokonał przewartościowania postaw. Do znamion wykroczenia z art. 66c KW należy wyłącznie niestosowanie się przez sprawcę przemocy domowej do obowiązków wynikających ze skierowania jej do odpowiedniego programu przez zespół interdyscyplinarny, a nie sąd. Powyższe wykroczenie może popełnić każdy, kto, będąc sprawcą przemocy domowej, został skierowany przez zespół interdyscyplinarny do odpowiedniego programu. Można zatem uznać, że jest to wykroczenie indywidualne co do czynu, które stanowi wariant wykroczenia powszechnego. Wykroczenie z art. 66c KW zagrożone jest karą ograniczenia wolności lub karą grzywny. Ustawodawca nie przewidział możliwości orzeczenia wobec sprawcy komentowanego wykroczenia środków karnych⁹⁸.

Warto w tym miejscu dodać, że sąd na podstawie artykułu 11a Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej ma możliwość zobowiązania osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub wydania zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego

⁹⁷ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 4.

⁹⁸ <https://sip.legalis.pl/> [dostęp: 14.10.2024 r.].

otoczenia. Niezbędnym do wydania powyższych środków izolacyjnych jest złożenie wniosku przez osobę doznającą przemocy lub jej przedstawiciela. Jeżeli osoba stosująca przemoc domową wspólnie zajmująca mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba doznająca tej przemocy może żądać, aby sąd, właściwy według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550, z późn. zm.19) o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał ją do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Przepis stosuje się również w przypadku, gdy:

- osoba doznająca przemocy domowej opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu,
- osoba stosująca przemoc domową opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie,
- osoba stosująca przemoc domową okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu wspólnie z osobą doznającą przemocy domowej⁹⁹.

⁹⁹ Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 11a.

Zakończenie

Tematyka zjawiska przemocy domowej jest trudna i złożona, dlatego zasługuje na miano problemu interdyscyplinarnego. Wymaga międzysektorowej i trwałej współpracy Policji i innych instytucji w tym zakresie. Przemoc domowa jest poważnym problemem społecznym, który dotyka osób w różnym wieku, płci i pochodzeniu społeczno-ekonomicznym. Jest to forma przemocy występująca w zaciszu domowym, a sprawcami mogą być partnerzy życiowi, członkowie rodziny czy opiekunowie. Policjanci odgrywają kluczową rolę w reagowaniu na przemoc domową i wsparciu osób doznających przemocy domowej. Ich wiedza, umiejętności i podejście mogą mieć znaczący wpływ na realizację czynności służbowych. W związku z tym policjanci zajmujący się przypadkami przemocy domowej muszą posiadać wszechstronną wiedzę i umiejętności, które pozwalają na efektywne i wrażliwe reagowanie na takie sytuacje.

Istotne jest zrozumienie, że przemoc domowa przybiera różne formy – nie ogranicza się wyłącznie do przemocy fizycznej, ale obejmuje również przemoc psychiczną, seksualną, ekonomiczną, emocjonalną i cyberprzemoc. Policjanci powinni być świadomi, jak przemoc wpływa na osoby, które jej doznają, w tym możliwe fizyczne obrażenia oraz długoterminowe skutki psychologiczne, takie jak PTSD, depresja. Ponadto powinni uważnie podchodzić do samej osoby stosującej przemoc domową i być wyczuleni na zachowania, dzięki którym będzie ona chciała umniejszyć znaczenie swoich czynów bądź odwrócić uwagę od swojego zachowania. Ogromne znaczenie ma także znajomość prawnych aspektów przemocy domowej, w tym lokalnych i krajowych przepisów, praw ofiar oraz procedur ochronnych. Procedura „Niebieskie Karty” to podstawowe narzędzie prawne wprowadzone, aby zapewnić kompleksowe wsparcie osobom doznającym przemocy i podjąć adekwatne działania wobec sprawcy.

Warunkiem skutecznego działania jest stałe doskonalenie się i poznawanie wprowadzanych w życie przepisów dotyczących przemocy domowej, w tym nowych uprawnień, które otrzymują policjanci. Na skuteczność ich wykorzystania wpływ będzie miał szereg różnych czynników w tym między innymi wiedza, umiejętności, doświadczenie funkcjonariusza, który potrafi korzystać z możliwości uregulowań prawnych w tym zakresie. Najważniejszym przesłaniem realizowania zadań dotyczących przemocy domowej jest skuteczna pomoc osobom bezpośrednio i pośrednio jej doznającym. Zaprezentowane przez autorów rozwiązania mają na celu pomóc policjantom we właściwym realizowaniu obowiązków służbowych w tym obszarze.

Bibliografia

- Badura-Madej W., Dobrzyńska-Mesterhazy A., *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
- Browne K., Herbert M., *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, Wyd. PARPA, Warszawa 1999.
- Dyjakon D., *Diagnoza i psychoterapia sprawców przemocy domowej. Bezpieczeństwo i Zmiana*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2014.
- Grabowiec A., *Samoocena dzieci krzywdzonych w rodzinie*. Lublin 2011.
- Halicka M., Halicki J., *Przemoc wobec ludzi starych, Na przykładzie badań środowiskowych w województwie podlaskim*, Wyd. Temida, Białystok 2010.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2016.
- Jarosz E., *Dom, który krzywdzi*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2001.
- Kowalewska-Borys E., *Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2012.
- Kozłowska D., *Procedura Niebieskie Karty. Geneza i rozwój*, Kwartalnik policyjny nr 3(34)/2015.
- Lipowska-Teutsch A., *Rodzina a przemoc*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Wyd. 2, Warszawa 1998.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Michalska K., Jaszczak-Kuźmińska D., *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2007.
- Młyński J., *Przemoc w rodzinie – skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych*, „Studia Socialia Cracoviensia” 4 (2012), nr 2 (7).
- Mellibruda J., *Przeciwdziałanie przemocy domowej*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2009.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, WSiP, Warszawa 1994.
- Pospiszyl I., *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999.
- Wirkus Ł., Kozłowski P., *Przemoc w rodzinie – ujęcie interdyscyplinarne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2017.
- Sasal H., *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2005.
- Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa 1994.
- Roszak J., *Przemoc w białych rękawiczkach*, „Niebieska Linia” 2010, nr 1/66.

- Widera-Wysoczańska A., *Mechanizmy przemocy w rodzinie. Z pokolenia na pokolenie*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2010.

Źródła internetowe:

- <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615> [dostęp: 03.03.2024 r.]
- <https://www.centrumdobrejterapii.pl/aktualnosci/rodzaje-przemocy/> [dostęp: 03.03.2024 r.]
- <https://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy> [dostęp: 03.03.2024 r.]
- Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Konwencja%20Stambulska%20-%20tekst.pdf> [dostęp: 03.03.2024 r.]
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/przeciwdzialanie-przemocy-domowej-nowelizacja-weszla-w-zycie> [dostęp: 18.03.2024 r.]
- <https://sjp.pwn.pl/szukaj/przemoc.html> [dostęp: 22.04.2024 r.]
- <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3danbtgq-4damroobqxalrwguzdsnbvq3q&refSource=guide&legalActDocumentId=mfxilrsgm4tknboobqxalrvq2dgmrmzgeys45tfoixdcojwgmzq> [dostęp: 14.10.2024 r.]
- <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3danbtgq-4damroobqxalrwg42tcnjtha3q&refSource=guide&legalActDocumentId=mfxilrsgm4tknboobqxalrwg42tcnjtha3s45tfoixdcojwgmzq> [dostęp: 14.10.2024 r.]

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 145 późn. zm),
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17, z późn. zm).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 37, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks Wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2119).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 977).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 424 z późn. zm).
- Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 485).

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r. w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu (Dz.U. z 2023 r. poz. 1613).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 10 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru protokołu czynności opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, w związku z wydaniem nakazu i zakazu (Dz.U. z 2023 r. poz. 1612).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zawiadomienia osoby stosującej przemoc domową, wobec której został wydany nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, umieszczanego na drzwiach mieszkania wobec niemożności ich doręczenia (Dz.U. z 2023 r. poz. 1607).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1870).
- Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu (t.j. Dz. Urz. KGP z 2024 r. poz. 39).

Zakład Prewencji i Ruchu Drogowego

podinsp. dr Michał Zielonka
asp. Anna Wilczyńska
asp. Bartłomiej Zaręba

Szkoła Policji w Katowicach
ul. gen. Jankego 276
40-684 Katowice-Piotrowice
www.katowice.szkolapolicji.gov.pl

